“Eğer desen: Hak bir olur; nasıl böyle dört ve oniki mezhebin muhtelif ahkâmları hak olabilir?

Elcevab: Bir su, beş muhtelif mizaçlı hastalara göre nasıl beş hüküm alır; şöyle ki: Birisine, hastalığının mizacına göre su ilâçtır, tıbben vâcibdir. Diğer birisine, hastalığı için zehir gibi muzırdır; tıbben ona haramdır. Diğer birisine, az zarar verir; tıbben ona mekruhtur. Diğer birisine, zararsız menfaat verir; tıbben ona sünnettir. Diğer birisine ne zarardır, ne menfaattir; âfiyetle içsin, tıbben ona mubahtır. İşte hak burada taaddüd etti. Beşi de haktır. Sen diyebilir misin ki: "Su yalnız ilâçtır, yalnız vâcibdir, başka hükmü yoktur."

İşte bunun gibi, ahkâm-ı İlahiye mezheblere hikmet-i İlahiyenin sevkiyle ittiba edenlere göre değişir, hem hak olarak değişir ve herbirisi de hak olur, maslahat olur. Meselâ, hikmet-i İlahiyenin tensibiyle İmam-ı Şafiî'ye ittiba eden, ekseriyet itibariyle Hanefîlere nisbeten köylülüğe ve bedeviliğe daha yakın olup cemaatı birtek vücud hükmüne getiren hayat-ı içtimaiye de nâkıs olduğundan, herbiri bizzât dergâh-ı Kadıyy-ül Hacat'ta kendi derdini söylemek ve hususî matlubunu istemek için, imam arkasında Fatiha'yı birer birer okuyorlar. Hem ayn-ı hak ve mahz-ı hikmettir. İmam-ı A'zam'a ittiba edenler, ekseriyet-i mutlaka itibariyle, İslâmî hükûmetlerin ekserisi, o mezhebi iltizam etmesiyle medeniyete, şehirliliğe daha yakın ve hayat-ı içtimaiyeye müstaid olduğundan; bir cemaat, bir şahıs hükmüne girip, birtek adam umum namına söyler; umum kalben onu tasdik ve rabt-ı kalb edip, onun sözü umumun sözü hükmüne geçtiğinden, Hanefî Mezhebi'ne göre imam arkasında Fatiha okunmaz. Okunmaması ayn-ı hak ve mahz-ı hikmettir.

Hem meselâ, madem şeriat, tabiatın tecavüzatına sed çekmekle onu ta'dil edip nefs-i emmareyi terbiye eder. Elbette ekser etbaı, köylü ve nim-bedevi ve amelelikle meşgul olan Şafiî Mezhebi'ne göre "Kadına temas ile abdest bozulur, az bir necaset zarar verir." Ekseriyet itibariyle hayat-ı içtimaiyeye giren, nim-medenî şeklini alan insanlar, ittiba ettikleri mezheb-i Hanefîye göre "Mess-i nisvan abdesti bozmaz, bir dirhem kadar necasete fetva var."

İşte bir amele ile bir efendiyi nazara alacağız. Amele, tarz-ı maişet itibariyle ecnebi kadınlarla ihtilata, temasa ve bir ocak yanında oturmaya ve mülevves şeylerin içine karışmaya mübtela olduğundan; san'at ve maişet itibariyle, tabiat ve nefs-i emmaresi meydanı boş bulup tecavüz edebilir. Onun için, şeriat onların hakkında, o tecavüzata sed çekmek için, "Abdest bozulur, temas etme; namazını ibtal eder, bulaşma" manevî kulağında bir sadâ-yı semavî çınlattırır. Amma o efendi, namuslu olmak şartıyla âdât-ı içtimaiyesi itibariyle, ahlâk-ı umumiye namına, ecnebi kadınlara temasa mübtela değil, mülevves şeylerle nezafet-i medeniye namına kendini o kadar bulaştırmaz. Onun için şeriat, mezheb-i Hanefî namıyla ona şiddet ve azimet göstermemiş; ruhsat tarafını gösterip, hafifleştirmiştir. "Elin dokunmuş ise, abdestin bozulmaz; hicab edip, kalabalık içinde su ile istinca etmemenin zararı yoktur. Bir dirhem kadar fetva vardır." der, onu vesveseden kurtarır. İşte denizden iki katre sana misal.. onlara kıyas et. Mizan-ı Şa'ranî mizanıyla, şeriat mizanlarını bu suretle müvazene edebilirsen et.”(27.söz.hatime)

ba

“Sual ediyorsunuz: Bazı rivayetlerde vardır ki; "Bid'aların revacı hengâmında ehl-i iman ve takvadan bir kısım suleha, sahabe derecesinde

veya daha ziyade efdal olabilir" diye rivayetler vardır. Bu rivayetler sahih midir? Sahih ise, hakikatları nedir?

Elcevab: Enbiyadan sonra nev'-i beşerin en efdali sahabe olduğu, Ehl-i Sünnet ve Cemaatın icmaı bir hüccet-i katıadır ki, o rivayetlerin sahih kısmı, fazilet-i cüz'iye hakkındadır. Çünki cüz'î fazilette ve hususî bir kemalde, mercuh racihe tereccuh edebilir. Yoksa Sure-i Feth'in âhirinde sitayişkârane tavsifat-ı Rabbaniyeye mazhar ve Tevrat ve İncil ve Kur'anın medh ü senasına mazhar olan sahabelere, fazilet-i külliye nokta-i nazarında yetişilemez.”(27.söz)

ba

“Sual: Deniliyor ki: Sahabeler Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ı gördüler, sonra iman ettiler. Biz ise görmeden iman ettik. Öyle ise, imanımız daha kavîdir. Hem, kuvvet-i imanımıza delalet eden rivayet var?

Elcevab: Sahabeler o zamanda, efkâr-ı âmme-i âlem hakaik-i İslâmiyeye muarız ve muhalif iken; -sahabeler- yalnız suret-i insaniyede Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ı görüp, bazan mu'cizesiz olarak, öyle bir iman getirmişler ki; bütün efkâr-ı âmme-i âlem, onların imanlarını sarsmıyordu. Şübhe değil, bazısına vesvese de vermezdi. Sizler iseniz kendi imanınızı, sahabelerin imanlarıyla müvazene ediyorsunuz. Bütün efkâr-ı âmme-i İslâmiye, imanınıza kuvvet ve sened olduğu halde; Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın şecere-i tûbâ-i nübüvvetinin çekirdeği olan beşeriyeti ve suret-i cismaniyesini değil, belki umum envâr-ı İslâmiye ve hakaik-i Kur'aniye ile nurani muhteşem şahs-ı manevîsini bin mu'cizat ile muhat olarak akıl gözüyle gördüğünüz halde, bir Avrupa feylesofunun sözüyle vesveseye ve şübheye düşen imanınız nerede? Bütün âlem-i küfrün ve Nasara ve Yehud'un ve feylesofların hücumlarına karşı sarsılmayan sahabelerin imanları nerede? Hem, sahabelerin kuvvet-i imanlarını gösteren ve imanlarının tereşşuhatı olan şiddet-i takvaları ve kemal-i salahatları nerede? Ey müddei! Senin şiddet-i za'fından, feraizi tamamıyla senden göstermeyen sönük imanın nerede? Amma hadîste vârid olan ki, "Âhirzamanda beni görmeyen ve iman getiren, daha ziyade makbuldür" mealindeki rivayet, hususî fazilete dairdir. Has bazı eşhas hakkındadır. Bahsimiz ise, fazilet-i külliye ve ekseriyet itibariyledir.

İkinci Sual: Diyorlar ki: Ehl-i velayet ve ashab-ı kemalât, dünyayı terketmişler. Hattâ hadîste var ki: "Dünya muhabbeti bütün hataların başıdır." Halbuki sahabeler dünyaya pek çok girmişler; terk-i dünya değil, belki bir kısım sahabe, o zamanın ehl-i medeniyetinden daha ileri gitmişler. Nasıl oluyor ki, böyle sahabelerin en ednasına, en büyük bir veli kadar kıymeti var, diyorsunuz?

Elcevab: Otuzikinci Söz'ün İkinci ve Üçüncü Mevkıflarında gayet kat'î isbat edilmiştir ki: Dünyanın âhirete bakan yüzüyle, esma-i İlahiyeye mukabil olan yüzünü sevmek; sebeb-i noksaniyet değil, belki medar-ı kemaldir ve o iki yüzde ne kadar ileri gitse, daha ziyade ibadet ve marifetullahta ileri gider. Sahabelerin dünyası ise, işte o iki yüzdedir. Dünyayı âhiret mezraası görüp, ekip biçmişler. Mevcudatı, esma-i İlahiyenin âyinesi görüp, müştakane temaşa edip bakmışlar. Fena-i dünya ise, fâni yüzüdür ki, insanın hevesatına bakar.

Üçüncü Sual: Tarîkatlar, hakikatların yollarıdır. Tarîkatların içerisinde en meşhur ve en yüksek ve cadde-i kübra iddia olunan tarîk-ı Nakşbendî hakkında, o tarîkatın kahramanlarından ve imamlarından bazıları esasını böyle tarif etmişler. Demişler ki:

Yani, tarîk-ı Nakşîde dört şeyi bırakmak lâzım. Hem dünyayı, hem nefis hesabına âhireti dahi maksud-u hakikî yapmamak, hem vücudunu unutmak, hem ucbe, fahre girmemek için bu terkleri düşünmemektir. Demek hakikî marifetullah ve kemalât-ı insaniye terk-i masiva ile olur?

Elcevab: Eğer insan yalnız bir kalbden ibaret olsaydı; bütün masivayı terk, hattâ esma ve sıfâtı dahi bırakmak, yalnız Cenab-ı Hakk'ın zâtına rabt-ı kalb etmek lâzım gelirdi. Fakat insanın akıl, ruh, sır, nefis gibi pek çok vazifedar letaifi ve hassaları vardır. İnsan-ı kâmil odur ki: Bütün o letaifi; kendilerine mahsus ayrı ayrı tarîk-ı ubudiyette, hakikat canibine sevketmek ile sahabe gibi geniş bir dairede, zengin bir surette, kalb bir kumandan gibi, letaif askerleriyle kahramanane maksada yürüsün. Yoksa kalb, yalnız kendini kurtarmak için askerini bırakıp tek başıyla gitmek, medar-ı iftihar değil, belki netice-i ızdırardır.

Dördüncü Sual: Sahabelere karşı iddia-yı rüchan nereden çıkıyor? Kim çıkarıyor? Şu zamanda, bu mes'eleyi medar-ı bahsetmek nedendir? Hem müçtehidîn-i izama karşı müsavat dava etmek neden ileri geliyor?

Elcevab: Şu mes'eleyi söyleyen iki kısımdır: Bir kısmı, safi ehl-i diyanet ve ehl-i ilimdir ki; bazı ehadîsi görmüşler, şu zamanda ehl-i takva ve salahatı teşvik ve tergib için öyle mebhaslar açıyorlar. Bu kısma karşı

sözümüz yok. Zâten onlar azdırlar, çabuk da intibaha gelirler. Diğer kısım ise gayet müdhiş mağrur insanlardır ki; mezhebsizliklerini, müçtehidîn-i izama müsavat davası altında neşretmek istiyorlar ve dinsizliklerini, sahabeye karşı müsavat davası altında icra etmek istiyorlar. Çünki evvelen: O ehl-i dalalet sefahete girmiş, sefahette tiryaki olmuş; sefahete mani' olan tekâlif-i Şer'iyeyi yapamıyor. Kendine bir bahane bulmak için der ki: "Şu mesail, içtihadiyedirler. O mesailde, mezhebler birbirine muhalif gidiyor. Hem onlar da bizim gibi insanlardır, hata edebilirler. Öyle ise biz de onlar gibi içtihad ederiz, istediğimiz gibi ibadetimizi yaparız. Onlara tabi olmaya ne mecburiyetimiz var?" İşte bu bedbahtlar, bu desise-i şeytaniye ile, başlarını mezahibin zincirinden çıkarıyorlar. Bunların şu davaları ne kadar çürük, ne kadar esassız olduğu Yirmiyedinci Söz'de kat'î bir surette gösterildiğinden ona havale ederiz.

Sâniyen; o kısım ehl-i dalalet baktılar ki, müçtehidînlerde iş bitmiyor. Onların omuzlarındaki yalnız nazariyat-ı diniyedir. Halbuki bu kısım ehl-i dalalet, zaruriyat-ı diniyeyi terk ve tağyir etmek istiyorlar. "Onlardan daha iyiyiz" deseler, mes'eleleri tamam olmuyor. Çünki müçtehidîn, nazariyata ve kat'î olmayan teferruata karışabilirler. Halbuki bu mezhebsiz ehl-i dalalet, zaruriyat-ı diniyede dahi fikirlerini karıştırmak ve kabil-i tebdil olmayan mesaili tebdil etmek ve kat'î erkân-ı İslâmiyeye karşı gelmek istediklerinden; elbette zaruriyat-ı diniyenin hameleleri ve direkleri olan sahabelere ilişecekler. Heyhat! Değil bunlar gibi insan suretindeki hayvanlar, belki hakikî insanlar ve hakikî insanların en kâmilleri olan evliyanın büyükleri; sahabenin küçüklerine karşı müsavat davasını kazanamadıkları, gayet kat'î bir surette Yirmiyedinci Söz'de isbat edilmiştir."(27.söz)

ba

"Sual: Kusurlu, noksaniyetli, mütegayyir, kararsız, elemli cismaniyetin ebediyetle ve Cennet'le ne alâkası var? Madem ruhun âlî lezaizi vardır; ona kâfidir. Lezaiz-i cismaniye için, bir haşr-i cismanî neden îcabediyor?

Elcevab: Çünki nasıl toprak suya, havaya, ziyaya nisbeten kesafetli, karanlıklıdır; fakat masnuat-ı İlahiyenin bütün enva'ına menşe' ve medar olduğundan bütün anasır-ı sairenin manen fevkine çıktığı gibi.. hem kesafetli olan nefs-i insaniye; sırr-ı câmiiyet itibariyle, tezekki etmek şartıyla bütün letaif-i insaniyenin fevkıne çıktığı gibi.. öyle de, cismaniyet; en câmi', en muhit, en zengin bir âyine-i tecelliyat-ı esma-i İlahiyedir. Bütün hazain-i rahmetin müddeharatını tartacak ve mizana çekecek âletler, cismaniyettedir. Meselâ: Dildeki kuvve-i zaika, rızk zevkinde enva'-ı mat'umat adedince mizanlara menşe' olmasaydı; herbirini ayrı ayrı hissedip tanımazdı, tadıp tartamazdı. Hem ekser esma-i İlahiyenin tecelliyatını hissedip bilmek, zevkedip tanımak cihazatı, yine cismaniyettedir. Hem gayet mütenevvi ve nihayet derecede ayrı ayrı lezzetleri hissedecek istidadlar, yine cismaniyettedir. Madem şu kâinatın Sânii, şu kâinatla bütün hazain-i rahmetini tanıttırmak ve bütün tecelliyat-ı esmasını bildirmek ve bütün enva'-ı ihsanatını tattırmak istediğini; kâinatın gidişatından ve insanın câmiiyetinden, -Onbirinci Söz'de isbat edildiği gibi- kat'î anlaşılıyor. Elbette şu seyl-i kâinatın bir havz-ı ekberi ve bu kâinat tezgâhının işlediği mahsulâtın bir meşher-i a'zamı ve şu mezraa-i dünyanın bir mahzen-i ebedîsi olan dâr-ı saadet, şu kâinata bir derece benzeyecektir. Hem cismanî, hem ruhanî bütün esasatını muhafaza edecektir. Ve o Sâni'-i Hakîm ve o Âdil-i Rahîm; elbette cismanî âletlerin vezaifine ücret olarak ve hidematına mükâfat olarak ve ibadat-ı mahsusalarına sevab olarak, onlara lâyık lezaizi verecektir. Yoksa hikmet ve adalet ve rahmetine zıd bir halet olur ki, hiç bir cihetle onun cemal-i rahmetine ve kemal-i adaletine uygun değildir, kabil-i tevfik olamaz.

Sual: Cisim, eğer hayatî olsa; ecza-yı bedenî daim terkib ve tahlildedir, inkıraza mahkûmdur, ebediyete mazhar olamaz. Ekl ve şürb, beka-yı şahsî ve muamele-i zevciye ise beka-yı nev'î içindir ki; şu âlemde birer esas olmuşlar. Âlem-i ebediyette ve âlem-i uhrevîde, şunlara ihtiyaç yoktur. Neden Cennet'in en büyük lezaizi sırasına geçmişler?

Elcevab: Evvelâ, şu âlemde cism-i zîhayatın inkıraza ve mevte mahkûmiyeti ise, vâridat ve masarıfın müvazenesizliğindendir. Çocukluktan sinn-i kemale kadar vâridat çoktur; ondan sonra masarıf ziyadeleşir,

müvazene kaybolur.. o da ölür. Âlem-i ebediyette ise; zerrat-ı cisim sabit kalıp terkib ve tahlile maruz değil veyahut müvazene sabit kalır, (Haşiye)vâridat ile masarıf müvazenettedir. Devr-i daimî gibi cism-i zîhayat; telezzüzat için, hayat-ı cismaniye tezgâhının işlettirilmesiyle beraber ebedîleşir. Ekl ve şürb ve muamele-i zevciye gerçi bu dünyada bir ihtiyaçtan gelir, bir vazifeye gider. Fakat o vazifeye bir ücret-i muaccele olarak öyle mütenevvi leziz lezzet içlerine bırakılmıştır ki, sair lezaize tereccuh ediyor. Madem bu dâr-ı elemde, bu kadar acib ve ayrı ayrı lezzetlere medar; ekl ve nikâhtır. Elbette dâr-ı lezzet ve saadet olan Cennet'te o lezzetler; o kadar ulvî bir suret alıp ve vazife-i dünyeviyenin uhrevî ücretini de lezzet olarak ona katarak ve dünyevî ihtiyacı dahi uhrevî bir hoş iştiha suretinde ilâve ederek, Cennet'e lâyık ve ebediyete münasib, en câmi' hayatdar bir maden-i lezzet olur.

Evet - "Bu dünya hayatı bir oyun ve oyalanmadan başka birşey değildir. Asıl hayata mazhar olan ise âhiret yurdudur." Ankebut Sûresi, 29:64.

sırrınca, şu dâr-ı dünyada, camid ve şuursuz ve hayatsız maddeler, orada şuurlu hayatdardırlar. Buradaki insanlar gibi orada da ağaçlar, buradaki hayvanlar gibi oradaki taşlar; emri anlar ve yapar. Sen bir ağaca desen "Filan meyveyi bana getir", getirir. Filan taşa desen "Gel", gelir. Madem taş, ağaç, bu derece ulvî bir suret alırlar. Elbette ekl ve şürb ve nikâh dahi hakikat-ı cismaniyelerini muhafaza etmekle beraber; Cennet'in dünya fevkındeki derecesi nisbetinde, dünyevî derecelerinden o derece yüksek bir suret almaları iktiza eder.

Sual: "Kişi sevdiğiyle beraberdir." (Buhari, Edeb: 96; Müslim, Birr: 165; Tirmizi, Zühd: 50, Daavât: 98; Dârimî, Rikak: 71; Müsned, 1:392, 3:104, 110, 159, 165, 167, 168, 172)

: "Dost, dostuyla beraber Cennet'te bulunacaktır." Halbuki basit bir bedevi, bir dakikada sohbet-i Nebeviyede Lillah için bir muhabbet peyda eder; o muhabbetle, Cennet'te Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm'ın yanında bulunması lâzım gelir. Halbuki gayr-ı mütenahî feyze mazhar Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın feyzi, bir basit bedevi feyziyle nasıl birleşir?

Elcevab: Bir temsil ile, şu ulvî hakikata şöyle bir işaret ederiz ki, meselâ: Gayet güzel ve şaşaalı bir bağda muhteşem bir zât gayet büyük bir ziyafet, gayet müzeyyen bir seyrangâh öyle bir surette ihzar etmiş ki: Kuvve-i zaikanın hissedecek bütün lezaiz-i mat'umatı câmi', kuvve-i bâsıranın hoşuna gidecek bütün mehasini şamil, kuvve-i hayaliyeyi keyiflendirecek bütün garaibi müştemil ve hâkeza.. bütün havass-ı zahire ve bâtınayı okşayacak ve memnun edecek herşeyi içine koymuştur. Şimdi iki dost var. Beraber o ziyafete giderler. Bir locada, bir sofrada oturuyorlar. Fakat birisinin kuvve-i zaikası pek az olduğundan cüz'î zevk alır. Gözü de az görüyor. Kuvve-i şâmmesi yok. Sanayi-i garibeden anlamaz. Hârika şeyleri bilmez. O nüzhetgâhın, binden ve belki milyondan birisini, kabiliyeti nisbetinde ancak zevkederek istifade eder. Diğeri ise bütün zahirî ve bâtınî duyguları, akıl ve kalb ve his ve latifeleri, o derece mükemmel ve o mertebe inkişaf etmiştir ki; o seyrangâhtaki bütün incelikleri, güzellikleri ve letaifi ve garaibi ayrı ayrı hissedip zevkederek, ayrı ayrı lezzet aldığı halde o dost ile omuz omuzadır. Madem bu karmakarışık, elemli ve daracık şu dünyada böyle oluyor. En küçük ile en büyük beraber iken, seradan süreyyaya kadar fark oluyor. Elbette dâr-ı saadet ve ebediyet olan Cennet'te bittarîk-ıl evlâ dost dostu ile beraber iken, herbirisi istidadına göre sofra-i Rahmanürrahîm'den, istidadları derecesinde hisselerini alırlar. Bulundukları cennetler ayrı ayrı da olsa, beraber bulunmalarına mani olmaz. Çünki Cennet'in sekiz tabakası birbirinden yüksek oldukları halde, umumun damı Arş-ı A'zam'dır. Nasılki mahrutî bir dağın etrafında, birbiri içinde, birbirinden yüksek, kaidesinden zirvesine kadar surlu daireler bulunsa; o daireler birbirinin üstündedir fakat birbirinin güneş görmelerine mani olmaz, birbirinden geçebilir, birbirine bakar. Öyle de Cennetler de buna yakın bir tarz ile olduğu, ehadîsin mütenevvi rivayatı işaret ediyor.

Sual: Ehadîste denilmiş: "Huriler yetmiş hulleyi giydikleri halde, bacaklarının kemiklerindeki ilikleri görünüyor." Bu ne demektir? Ne manası var? Nasıl güzelliktir?

Elcevab: Manası pek güzeldir ve güzelliği pek şirindir. Şöyle ki: Şu çirkin, ölü, camid ve çoğu kışır olan dünyada; hüsün ve cemal, yalnız göze güzel görünüp, ülfete mani olmazsa, yeter. Halbuki güzel, hayatdar, revnakdar, bütün kışırsız lüb ve kabuksuz iç olan Cennet'te; göz gibi bütün insanın duyguları, latifeleri cins-i latif olan hurilerden ve huriler gibi ve daha güzel, dünyadan gelme, Cennet'teki nisa-i dünyeviyeden ayrı ayrı hisse-i zevklerini, çeşit çeşit lezzetlerini almak isterler.

Demek en yukarı hullenin güzelliğinden tut, tâ kemik içindeki iliklere kadar, birer hissin birer

latifenin medar-ı zevki olduğunu hadîs işaret ediyor. Evet "Hurilerin yetmiş hulleyi giymeleri ve bacaklarındaki kemiklerin ilikleri görünmesi" tabiriyle hadîs-i şerif işaret ediyor ki: İnsanın ne kadar hüsünperver ve zevkperest ve zînete meftun ve cemale müştak duyguları ve hassaları ve kuvaları ve latifeleri varsa, umumunu memnun edip doyuracak ve herbirisini ayrı ayrı okşayıp mes'ud edecek, maddî ve manevî her nevi zînet ve hüsn-ü cemale huriler câmi'dirler. Demek huriler Cennet'in aksam-ı zînetinden yetmiş tarzını, bir tek cinsten olmadığından birbirini setretmeyecek surette giydikleri gibi; kendi vücudlarından ve nefis ve cisimlerinden, belki yetmiş mertebeden ziyade ayrı ayrı hüsün ve cemalin aksamını gösteriyorlar. "Orada canların çekeceği, gözlerin zevk alacağı herşey vardır." Zuhruf Sûresi, 43:71.

işaretinin hakikatını gösteriyorlar. Hem Cennet'te lüzumsuz, kışırlı ve fuzuli maddeler olmadığından; ehl-i Cennet'in ekl ve şürbünden sonra kazuratı olmadığını, hadîs-i şerif beyan ediyor. Madem şu süflî dünyada, en âdi zîhayat olan ağaçlar, çok tegaddi ettikleri halde kazuratsız oluyorlar. En yüksek tabaka-i hayat olan Cennet ehli, neden kazuratsız olmasın?

Sual: Ehadîs-i şerifede denilmiştir ki: "Bazı ehl-i Cennet'e, dünya kadar bir yer veriliyor, yüzbinler kasr, yüzbinler huri ihsan ediliyor." Birtek adama bu kadar şeylerin ne lüzumu var, ne ihtiyacı var, nasıl olabilir ve ne demektir?

Elcevab: Eğer insan yalnız camid bir vücud olsaydı veyahut yalnız mideden ibaret nebatî bir mahluk olsaydı veyahut yalnız mukayyed, ağır ve muvakkat ve basit bir zât-ı cismaniye ve bir cism-i hayvanîden ibaret olsaydı; öyle çok kasırlara, çok hurilere lâyık ve mâlik olmazdı. Fakat insan, öyle câmi' bir mu'cize-i kudrettir ki; hattâ şu dünya-yı fânide, şu kısa bir ömürde, şu inkişaf etmemiş bazı letaifinin ihtiyacı cihetiyle bütün dünyanın saltanatı, serveti ve lezaizi verilse belki hırsı tok olmayacaktır. Halbuki ebedî bir dâr-ı saadette, nihayetsiz istidada mâlik, nihayetsiz ihtiyaçlar lisanıyla, nihayetsiz arzular eliyle, nihayetsiz bir rahmetin kapısını çalan bir insan; elbette ehadîste beyan olunan ihsanat-ı İlahiyeye mazhariyeti makuldür ve haktır ve hakikattır. Ve şu hakikat-ı ulviyeye bir temsil dûrbîniyle rasad edeceğiz. Şöyle ki:

Bu dere bahçesi gibi, (Haşiye) : Sekiz sene kemal-i sadakatla bu fakire hizmet eden Süleyman'ın bahçesidir ki, bir veya iki saat zarfında şu Söz orada yazıldı.

şu Barla bağ ve bahçelerinin her birinin ayrı ayrı mâliki bulunduğu halde; Barla'da gıdası itibariyle ancak bir avuç yeme mâlik olan herbir kuş, herbir serçe, herbir arı "Bütün Barla'nın bağ ve bostanları, benim nüzhetgâhım ve seyrangâhımdır" diyebilir. Barla'yı zabtedip daire-i mülküne dâhil eder. Başkalarının iştiraki onun bu hükmünü bozmaz. Hem insan olan bir insan

diyebilir ki: "Benim Hâlıkım bu dünyayı bana hane yapmış, güneş benim bir lâmbamdır, yıldızlar benim elektriklerimdir, yeryüzü çiçekli-miçekli halılarla serilmiş benim bir beşiğimdir" der, Allah'a şükreder. Sair mahlukatın iştiraki, onun bu hükmünü nakzetmez. Bilakis mahlukat onun hanesini tezyin eder. Hanenin müzeyyenatı hükmünde kalırlar. Acaba bu daracık dünyada, insan insaniyet itibariyle, hattâ bir kuş dahi böyle bir daire-i azîmede bir nevi tasarruf dava etse, cesîm bir nimete mazhar olsa; geniş ve ebedî bir dâr-ı saadette, ona beşyüz senelik bir mesafede bir mülk ihsan etmek, nasıl istib'ad edilebilir?

Hem nasılki şu kesafetli, karanlıklı, dar dünyada güneşin pek çok âyinelerde bir anda aynen bulunması gibi, öyle de: Nurani bir zât, bir anda çok yerlerde aynen bulunması -Onaltıncı Söz'de isbat edildiği gibi- meselâ, Hazret-i Cebrail Aleyhisselâm bin yıldızda bir anda hem Arş'ta, hem huzur-u Nebevîde, hem huzur-u İlahîde bir vakitte bulunması; hem Hazret-i Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm'ın haşirde bir anda ekser etkıya-ı ümmetiyle görüşmesi ve dünyada hadsiz makamlarda bir anda tezahür etmesi ve evliyanın bir nevi garibi olan ebdalların bir vakitte çok yerlerde görünmesi ve avamın rü'yada bazan bir dakikada bir sene kadar işler görmesi ve müşahede etmesi ve herkesin kalb, ruh, hayal cihetiyle bir anda pekçok yerlerle temas edip alâkadarane bulunması, malûm ve meşhud olduğundan.. elbette nuranî, kayıdsız, geniş ve ebedî olan Cennet'te, cisimleri ruh kuvvetinde ve hıffetinde ve hayal sür'atinde olan ehl-i Cennet, bir vakitte yüzbin yerlerde bulunup yüzbin hurilerle sohbet ederek yüzbin tarzda zevk almak; o ebedî Cennet'e, o nihayetsiz rahmete lâyıktır ve Muhbir-i Sadık'ın (A.S.M.) haber verdiği gibi hak ve hakikattır. Bununla beraber, bu küçücük aklımızın terazisiyle o muazzam hakikatlar tartılmaz.

İdrak-i maali bu küçük akla gerekmez.

Zira bu terazi o kadar sıkleti çekmez.

“Nasılki bir saray veya bir şehir hakkında biri dava etse: "Şu saray veya şehir, tahrib edilip yeniden muhkem bir surette bina ve tamir edilecektir." Elbette, onun davasına karşı altı sual terettüb eder:

Birincisi: Niçin tahrib edilecek? Sebeb ve muktezi var mıdır?

Eğer "Evet var" diye isbat etti,

İkincisi: şöyle bir sual gelir ki: "Bunu tahrib edip, tamir edecek usta muktedir midir? Yapabilir mi?

Eğer "Evet yapabilir" diye isbat etti,

Üçüncüsü: şöyle bir sual gelir ki: "Tahribi mümkün müdür? Hem, sonra tahrib edilecek midir?"

Eğer "Evet" diye imkân-ı tahribi, hem vukuunu isbat etse; iki sual daha ona vârid olur ki:

"Acaba şu acib saray veya şehrin yeniden tamiri mümkün müdür? Mümkün olsa, acaba tamir edilecek midir?"

Eğer "Evet" diye bunları da isbat etse;

O vakit bu mes'elenin hiçbir cihette hiçbir köşesinde bir delik, bir menfez kalmaz ki, şek ve şübhe ve vesvese girebilsin.

İşte şu temsil gibi; dünya sarayının, şu kâinat şehrinin tahrib ve tamiri için muktezi var. Fâil ve ustası muktedir. Tahribi mümkün ve vaki' olacak. Tamiri mümkün ve vaki' olacaktır.”(29.söz.2.maksad)

ba

“SUAL: Niçin Cenab-ı Hakk'ın sıfât ve esmasının marifeti, enaniyete bağlıdır?

ELCEVAB: Çünki mutlak ve muhit bir şeyin hududu ve nihayeti olmadığı için, ona bir şekil verilmez ve üstüne bir suret ve bir taayyün vermek için hükmedilmez, mahiyeti ne olduğu anlaşılmaz. Meselâ: Zulmetsiz daimî bir ziya, bilinmez ve hissedilmez. Ne vakit hakikî veya vehmî bir karanlık ile bir hat çekilse, o vakit bilinir. İşte Cenab-ı Hakk'ın ilim ve kudret, Hakîm ve Rahîm gibi sıfât ve esması; muhit, hududsuz, şeriksiz olduğu için onlara hükmedilmez ve ne oldukları bilinmez ve hissolunmaz. Öyle ise hakikî nihayet ve hadleri olmadığından, farazî ve vehmî bir haddi çizmek lâzım geliyor. Onu da enaniyet yapar. Kendinde bir rububiyet-i mevhume, bir mâlikiyet, bir kudret, bir ilim tasavvur eder; bir had çizer. Onun ile muhit sıfatlara bir hadd-i mevhum vaz'eder. "Buraya kadar benim, ondan sonra onundur" diye bir taksimat yapar. Kendindeki ölçücükler ile, onların mahiyetini yavaş yavaş anlar. Meselâ: Daire-i mülkünde mevhum rububiyetiyle, daire-i mümkinatta Hâlıkının rububiyetini anlar ve zahir mâlikiyetiyle, Hâlıkının hakikî mâlikiyetini fehmeder ve "Bu haneye mâlik olduğum gibi, Hâlık da şu kâinatın mâlikidir." der ve cüz'î ilmiyle onun ilmini fehmeder ve kesbî san'atçığıyla o Sâni'-i Zülcelal'in ibda-i san'atını anlar.

Meselâ: "Ben şu evi nasıl yaptım ve tanzim ettim. Öyle de şu dünya hanesini birisi yapmış ve tanzim etmiş" der. Ve hakeza... Bütün sıfât ve şuunat-ı İlahiyeyi bir derece bildirecek, gösterecek binler esrarlı ahval ve sıfât ve hissiyat, ene'de münderiçtir. Demek ene, âyine-misal ve vâhid-i kıyasî ve âlet-i inkişaf ve mana-yı harfî gibi; manası kendinde olmayan ve başkasının manasını gösteren, vücud-u insaniyetin kalın ipinden şuurlu bir tel ve mahiyet-i beşeriyenin hullesinden ince bir ip ve şahsiyet-i âdemiyetin kitabından bir eliftir ki, o elif'in "iki yüzü" var. Biri, hayra ve vücuda bakar. O yüz ile yalnız feyze kabildir. Vereni kabul eder, kendi icad edemez. O yüzde fâil değil, icaddan eli kısadır. Bir yüzü de şerre bakar ve ademe gider. Şu yüzde o fâildir, fiil sahibidir. Hem onun mahiyeti, harfiyedir; başkasının manasını gösterir. Rububiyeti hayaliyedir. Vücudu o kadar zaîf ve incedir ki; bizzât kendinde hiç bir şeye tahammül edemez ve yüklenemez. Belki eşyanın derecat ve miktarlarını bildiren mizan-ül hararet ve mizan-ül hava gibi mizanlar nev'inden bir mizandır ki; Vâcib-ül Vücud'un mutlak ve muhit ve hududsuz sıfâtını bildiren bir mizandır.”(31.söz)

ba

“Sual: Zerratın harekâtında şu hikmetin bulunması ne ile bilinir?

Elcevab: Evvelâ, bütün masnuatın bütün intizamatıyla ve hikmetleriyle sabit olan Sâniin hikmetiyle bilinir. Çünki en cüz'î bir şeye küllî hikmetleri takan bir hikmet; seyl-i kâinatın içinde en büyük faaliyet gösteren

ve hikmetli nakışlara medar olan harekât-ı zerratı hikmetsiz bırakmaz. Hem en küçük mahlukatı, vazifelerinde ücretsiz, maaşsız, kemalsiz bırakmayan bir hikmet, bir hâkimiyet; en kesretli ve esaslı memurlarını, hizmetkârlarını nursuz, ücretsiz bırakmaz.

Sâniyen: Sâni'-i Hakîm, anasırı tahrik edip tavzif ederek (onlara bir ücret-i kemal hükmünde) madeniyat derecesine çıkarmasıyla ve madeniyata mahsus tesbihatları onlara bildirmesiyle ve madeniyatı tahrik ve tavzif edip nebatat mertebe-i hayatiyesinin makamını vermesiyle ve nebatatı rızk ederek tahrik ve tavzif ile hayvanat mertebe-i letafetini onlara ihsan etmesiyle ve hayvanattaki zerratı tavzif edip rızk yoluyla hayat-ı insaniye derecesine çıkarmasıyla ve insanın vücudundaki zerratı süze süze tasfiye ve taltif ederek tâ dimağın ve kalbin en nazik ve latif yerinde makam vermesiyle bilinir ki; harekât-ı zerrat hikmetsiz değil, belki kendine lâyık bir nevi kemalâta koşturuluyor.

Sâlisen: Zîhayat cisimlerin zerratı içinde çekirdek ve tohumdaki gibi bir kısım zerreler öyle manevî bir nura, bir letafete, bir meziyete mazhar oluyorlar ki; sair zerrelere ve o koca ağaca bir ruh, bir sultan hükmüne geçer. İşte azîm bir ağacın bütün zerratı içinde bir kısım zerrelerin şu mertebeye çıkmaları, o ağacın tabaka-i hayatında çok devirleri ve nazik vazifeleri görmesiyle olduğundan gösteriyor ki: Sâni'-i Hakîm'in emriyle vazife-i fıtrat içinde zerratın enva'-ı harekâtına göre onlara tecelli eden esmanın hesabına ve şerefine olarak birer manevî letafet, birer manevî nur, birer makam, birer manevî ders almalarını gösteriyor.

Elhasıl: Madem Sâni'-i Hakîm her şey için o şeye münasib bir nokta-i kemal ve ona lâyık bir mertebe-i feyz-i vücud tayin edip ve o şeye, o nokta-i kemale sa'yedip gitmek için bir istidad vererek ona sevk ediyor ve bütün nebatat ve hayvanatta şu kanun-u rububiyet câri olmakla beraber, cemadatta dahi câridir ki; âdi toprağa, elmas derecesine ve cevahir-i âliye mertebesine bir terakkiyat veriyor ve şu hakikatta muazzam bir "Kanun-u Rububiyet"in ucu görünüyor.

Hem madem o Hâlık-ı Kerim, tenasül kanun-u azîminde istihdam ettiği hayvanata ücret olarak birer maaş gibi birer lezzet-i cüz'iye veriyor. Ve arı ve bülbül gibi, sair hidemat-ı Rabbaniyede istihdam olunan hayvanlara birer ücret-i kemal verir. Şevk ve lezzete medar birer makam veriyor ve şunda bir muazzam "Kanun-u Kerem"in ucu görünüyor.”(31.Söz.2.maksad)

ba

“Bu sırr-ı azîmin "Dört Esas"ı var.

Birincisi: Mi'racın sırr-ı lüzumu nedir?

İkincisi: Hakikat-ı Mi'rac nedir?

Üçüncüsü: Hikmet-i Mi'rac nedir?

Dördüncüsü: Mi'racın semerat ve faidesi nedir?

Mi'racın sırr-ı lüzumu:

Meselâ deniliyor ki: "Cenab-ı "Ona şahdamarından daha yakın." Kaf Sûresi, 50:16.

“dir. Herşeye, herşeyden daha yakındır. Cisimden, mekândan münezzehtir. Her veli, kalbi içinde onunla görüşebilir. Neden dolayı velayet-i Ahmediye (A.S.M.) Mi'rac gibi uzun bir seyahatın neticesinden sonra, her velinin kendi kalbinde muvaffak olduğu münacata muvaffak oluyor?"

Elcevab: Şu sırr-ı gamızı "iki temsil" ile fehme takrib ediyoruz. Onikinci Söz'ün sırr-ı i'caz-ı Kur'an ve sırr-ı Mi'rac hakkında olan şu iki temsili dinle:

Birinci Temsil: Bir sultanın iki çeşit mükâlemesi, sohbeti, görüşmesi vardır. İki tarzda hitabı, iltifatı vardır. Birisi: Âmi bir raiyetiyle cüz'î bir iş için, hususî bir hacete dair, has bir telefonla sohbet etmektir. Diğeri: Saltanat-ı uzma ünvanı ile ve hilafet-i kübra namıyla ve hâkimiyet-i âmme haysiyetiyle ve evamirini etrafa neşir ve teşhir maksadıyla, o işlerle alâkadar bir elçisiyle veya o evamir ile münasebetdar büyük bir memuru ile konuşmaktır, sohbet etmektir. Ve haşmetini izhar eden ulvî bir fermanla bir mükâlemedir.

İşte ve lillâhi'l-meselü'l-a'lâ,şu temsil gibi: Şu kâinat Hâlıkının ve Mâlik-ül Mülk Vel Melekût'un ve Hâkim-i Ezel ve Ebed'in iki tarzda mükâlemesi, sohbeti, iltifatı vardır. Birisi cüz'î ve has, diğeri küllî ve âmm... İşte Mi'rac, velayet-i Ahmediyenin (A.S.M.) bütün velayatın fevkinde bir külliyet, bir ulviyet suretinde bir tezahürüdür ki; bütün kâinatın Rabbi ismiyle, bütün mevcudatın Hâlıkı ünvanıyla Cenab-ı Hakk'ın sohbetine ve münacatına müşerrefiyettir.

İkinci Temsil: Bir adam elindeki bir âyineyi güneşe karşı tutar. O âyine kendi miktarınca bir ışık ve yedi rengi havi bir ziyayı, bir aksi, şemsten alır. Onun nisbetinde güneşle münasebetdar olur, sohbet eder. Ve o ışıklı âyineyi karanlıklı hanesine veya dam altındaki küçük, hususî bağına tevcih etse; güneşin kıymeti nisbetinde değil, belki o âyinenin kabiliyeti miktarınca istifade edebilir. Diğeri ise âyineyi bırakır, doğrudan doğruya güneşe karşı çıkar, haşmetini görür, azametini anlar. Sonra pek yüksek bir dağa çıkar, güneşin pek geniş şaşaa-i saltanatını görür ve bizzât perdesiz onunla görüşür. Sonra döner, hanesinden veya bağının damından geniş pencereler açar, gökteki güneşe karşı yollar yapar, hakikî güneşin daimî ziyası ile sohbet eder, konuşur. Ve böylece minnetdarane bir sohbet edebilir ve diyebilir: "Ey yeryüzünü ışığıyla yaldızlayan ve zeminin vechini ve bütün çiçeklerin yüzlerini güldüren dünya güzeli, gök nazdarı olan nazenin güneş!. Onlar gibi benim haneciğimi, bahçeciğimi ısındırdın ve ışıklandırdın, bütün dünyayı ışıklandırdığın ve yeryüzünü ısındırdığın gibi." Halbuki evvelki âyine sahibi böyle diyemez. O âyine kaydı altında güneşin aksi ise, âsârı mahduddur, o kayda göredir.

Hakikat-ı Mi'rac nedir?

Elcevab: Zât-ı Ahmediyenin (A.S.M.) meratib-i kemalâtta seyr ü sülûkünden ibarettir. Yani, Cenab-ı Hakk'ın tertib-i mahlukatta tecelli ettirdiği ayrı ayrı isim ve ünvanlarla ve saltanat-ı

rububiyetinde teşkil ettiği devair-i tedbir ve icadda ve o dairelerde birer arş-ı rububiyet ve birer merkez-i tasarrufa medar olan bir sema tabakasında gösterdiği âsâr-ı rububiyeti, birer birer o abd-i mahsusa göstermekle, o abdi, hem bütün kemalât-ı insaniyeyi câmi', hem bütün tecelliyat-ı İlahiyeye mazhar, hem bütün tabakat-ı kâinata nâzır ve saltanat-ı rububiyetin dellâlı ve marziyat-ı İlahiyenin mübelliği ve tılsım-ı kâinatın keşşafı yapmak için, Burak'a bindirip, berk gibi semavatı seyrettirip, kat'-ı meratib ettirerek, kamer-vari menzilden menzile, daireden daireye rububiyet-i İlahiyeyi temaşa ettirip, o dairelerin semavatında makamları bulunan ve ihvanı olan enbiyayı birer birer göstererek, tâ Kab-ı Kavseyn makamına çıkarmış, ehadiyet ile kelâmına ve rü'yetine mazhar kılmıştır. Şu yüksek hakikata "iki temsil" dûrbîni ile bakılabilir.

Birincisi: Yirmidördüncü Söz'de izah edildiği gibi; nasılki bir padişahın kendi hükûmetinin dairelerinde ayrı ayrı ünvanları ve raiyetinin tabakalarında başka başka nam ve vasıfları ve saltanatının mertebelerinde çeşit çeşit isim ve alâmetleri vardır. Meselâ: Adliye dairesinde hâkim-i âdil ve mülkiyede sultan ve askeriyede kumandan-ı a'zam ve ilmiyede halife ve hâkeza.. sair isim ve ünvanları bulunur. Herbir dairede birer manevî tahtı hükmünde olan makam ve iskemlesi bulunur. O tek padişah, o saltanatın dairelerinde ve tabakat-ı hükûmetin mertebelerinde, bin isim ve ünvana sahib olabilir. Birbiri içinde bin taht-ı saltanatı olabilir. Güya o hâkim, herbir dairede şahsiyet-i maneviye haysiyetiyle ve telefonu ile mevcud ve hazır bulunur, bilir. Ve her tabakada kanunuyla, nizamıyla, mümessiliyle görünür, görür. Ve her mertebede perde arkasında hükmüyle, ilmiyle, kuvvetiyle idare eder, bakar. Ve her bir dairenin başka bir merkezi, bir menzili vardır. Ahkâmları birbirinden ayrıdır. Tabakatları birbirinden başkadır. İşte böyle bir sultan, istediği bir zâtı, bütün o dairelerinde gezdirip, her daireye mahsus saltanat-ı şahanesini ve evamir-i hâkimanesini gösterip, daireden daireye, tabakadan tabakaya gezdirip, tâ huzuruna getirir. Sonra bütün o dairelere taalluk eden bazı evamir-i umumiye-i külliyeyi ona tevdi' eder, gönderir.

İşte bu misal gibi; Ezel ve Ebed Sultanı olan Rabb-ül Âlemîn için, rububiyetinin mertebelerinde ayrı ayrı fakat birbirine bakar şe'n ve namları vardır. Ve uluhiyetinin dairelerinde başka başka fakat birbiri içinde görünür isim ve alâmetleri vardır. Ve haşmetli icraatında ayrı ayrı fakat birbirine benzer tecelli ve cilveleri vardır. Ve kudretinin tasarrufatında başka başka, fakat birbirini ihsas eder ünvanları vardır. Ve sıfatlarının tecelliyatında başka başka, fakat birbirini gösterir mukaddes zuhuratı vardır. Ve ef'alinin cilvelerinde çeşit çeşit, fakat birbirini ikmal eder tasarrufatı vardır. Ve rengârenk san'atında ve masnuatında çeşit çeşit, fakat birbirini temaşa eder haşmetli rububiyeti vardır.

İşte şu sırr-ı azîme binaen kâinatı hayret-feza acib bir tertib ile tanzim etmiş. En küçük tabakat-ı mahlukattan olan zerrattan tâ semavata ve semavatın birinci tabakasından tâ arş-ı a'zama kadar birbiri üstünde teşkilât var. Her bir sema, bir ayrı âlemin damı ve rububiyet için bir arş ve tasarrufat-ı İlahiye için bir merkez hükmündedir. O dairelerde ve o tabakatta çendan ehadiyet itibariyle bütün esma bulunabilir. Bütün ünvanlarla tecelli eder. Fakat nasılki adliyede

hâkim-i âdil ünvanı asıldır, hâkimdir. Sair ünvanlar orada onun emrine bakar, ona tabidir. Öyle de, herbir tabakat-ı mahlukatta, herbir semada bir isim, bir ünvan-ı İlahî hâkimdir. Sair ünvanlar da onun zımnındadır. Meselâ: İsm-i Kadîr'e mazhar Hazret-i İsa Aleyhisselâm, hangi semada Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm ile görüştü ise; işte o sema dairesinde Cenab-ı Hak Kadîr ünvanıyla bizzât orada mütecellidir. Meselâ: Hazret-i Musa Aleyhisselâm'ın makamı olan sema dairesinde en ziyade hükümferma,

Hazret-i Musa Aleyhisselâm'ın mazhar olduğu "Mütekellim" ünvanıdır ve hâkeza... İşte Zât-ı Ahmediye Aleyhissalâtü Vesselâm, çünki ism-i a'zama mazhardır ve nübüvveti umumîdir ve bütün esmaya mazhardır. Elbette bütün devair-i rububiyetle alâkadardır. Elbette o dairelerde makam sahibi olan Enbiyalarla görüşmek ve umum tabakattan geçmek; hakikat-ı Mi'racı iktiza ediyor.

İkinci Temsil: Nasılki bir sultanın ünvanlarından olan "Kumandan-ı A'zam" ünvanı, devair-i askeriyenin serasker dairesi gibi küllî ve geniş daireden tut, tâ onbaşı dairesi gibi cüz'î ve hususî herbir dairede bir zuhuru, bir cilvesi vardır. Meselâ: Bir nefer; o kumandanlık ünvan-ı a'zamının nümunesini onbaşı şahsında görür, ona bakar, ondan emir alır. O nefer onbaşı olduğunda; çavuş dairesindeki kumandanlık dairesi nazarına çarpar, ona bakar. Sonra çavuş olsa, o vakit kumandanlık nümunesini ve cilvesini mülazım dairesinde görür. O makamda ona mahsus bir iskemle bulunur. Ve hakeza... Yüzbaşı, binbaşı, ferik, müşir dairelerinden her birinde, dairelerin büyük ve küçüklüğü nisbetinde o kumandanlık ünvanını görür.

Şimdi bir neferi o kumandan-ı a'zam, bütün devair-i askeriyeye taalluk edecek bir vazife ile tavzif etmek istese, bir müfettiş gibi her devairi görüp ve görünecek bir makam vermek istese; elbette o kumandan-ı a'zam o neferi, onbaşı dairesinden tut tâ daire-i a'zamına kadar birer birer gezdirecek; tâ görsün, görülsün. Sonra huzuruna kabul edip sohbetine müşerref ederek, nişan ve ferman verip taltif ederek, tâ geldiği yere kadar bir anda gönderir.

Şu temsilde bir noktayı nazara almak lâzım ki: Padişah eğer âciz olmazsa, surî olduğu gibi, manevî cihetinde de iktidarı olsa; o vakit ferik, müşir, mülazım gibi eşhası tevkil etmez. Bizzât her yerde bulunur. Yalnız bazı perdeler altında ve makam sahibi eşhasın arkasında, doğrudan doğruya emri o verir. Bazı veliyy-i kâmil olan padişahlar; çok dairelerde, bazı eşhas suretinde icraatını yaptığı rivayet edilir.

Şu temsil ile baktığımız hakikat ise: Acz, onun içinde olmadığı için, doğrudan doğruya herbir dairede emir ve hüküm kumandan-ı a'zamdan geliyor. Onun emriyle, iradesiyle,

kuvvetiyledir.

İşte şu temsil gibi; Hâkim-i Arz ve Semavat, "Emr-i Kün Feyekûn"e mâlik, Âmir-i Mutlak olan Sultan-ı Ezelî ve Ebedî, tabakat-ı mahlukatında cereyan eden ve kemal-i itaat ve intizam ile imtisal olunan, evamir ve kumandanlığının şuunatı ve zerrattan seyyarata ve sinekten semavata kadar olan tabakat-ı mahlukat ve tavaif-i mevcudatta küçük-büyük, cüz'î-küllî tabakatı ve taifeleri ayrı ayrı, fakat birbirine bakar bir tarzda birer daire-i rububiyet, birer tabaka-i hâkimiyet görünüyor. Şimdi, bütün kâinattaki makasıd-ı ulya ve netaic-i uzmayı anlayacak ve bütün tabakatın ayrı ayrı vezaif-i ubudiyetlerini görmekle, Zât-ı Kibriya'nın saltanat-ı rububiyetini, haşmet-i hâkimiyetini müşahede ederek, o zâtın marziyatı ne olduğunu anlamak ve onun saltanatına dellâl olmak için, alâküllihal o tabakat ve dairelere bir seyr ü sülûk olacaktır. Tâ daire-i a'zamiyesinin ünvanı olan Arş-ı A'zamına girecek, tâ Kab-ı Kavseyn'e, yani imkân ve vücub ortasında Kab-ı Kavseyn ile işaret olunan makama girecek ve Zât-ı Celil-i Zülcemal ile görüşecektir ki: Şu seyr ü sülûk ise, Mi'racın hakikatıdır. Herbir insan aklıyla hayal sür'atinde seyeranı, herbir veli kalbiyle berk sür'atinde cevelanı ve cism-i nuranî olan herbir melek ruh sür'atinde Arştan Ferşe, Ferşten Arşa deveranı, ehl-i Cennet'in insanları, Burak sür'atinde haşirden beşyüz sene fazla mesafeden Cennet'e çıkmaları olduğu gibi; nur ve nur kabiliyetinde ve evliya kalblerinden daha latif ve emvatın ruhlarından ve melaike cisimlerinden daha hafif ve cesed-i necmî ve beden-i misalîden daha zarif olan Ruh-u Muhammediye'nin (A.S.M.) hadsiz vezaifine medar ve cihazatının mahzeni olan cism-i Muhammedî (A.S.M.), elbette onun ruh-u âlîsiyle Arşa kadar beraber gidecektir.

Şimdi makam-ı istima'da olan mülhide bakıyoruz. Hatıra geliyor ki, o mülhid kalbinden der: "Ben Allah'ı tanımıyorum, Peygamberi bilmiyorum, nasıl Mi'raca inanacağım?"

Biz de deriz ki: Madem şu kâinat ve mevcudat var ve içinde ef'al ve icad var. Hem madem muntazam bir fiil, fâilsiz olmaz. Manidar bir kitab, kâtibsiz olmaz. San'atlı bir nakış, nakkaşsız olmaz. Elbette şu kâinatı dolduran ef'al-i hakîmanenin bir fâili ve yeryüzünün mevsim-be-mevsim tazelenen hayretfeza nukuşlarının, manidar mektubatının bir kâtibi, bir nakkaşı vardır. Hem madem bir işde iki hâkimin bulunması, o işin intizamını bozuyor. Hem madem sinek kanadından tâ semavat kandiline kadar mükemmel bir intizam var. Öyle ise, o hâkim birdir. (Bir olmazsa) çünki herşeyde san'at ve hikmet o derece acibdir ki; o şeyin sânii, herbir şeye muktedir olacak, herbir işi bilecek bir derecede kadîr-i mutlak olmak lâzım gelir. Öyle ise bir olmazsa, mevcudat adedince ilahların bulunması lâzım gelir. O ilahlar hem birbirine zıd, hem birbirine misil olacaklar ve o halde şu acib intizam bozulmamak, yüzbin defa muhaldir. Hem madem şu mevcudatın tabakatı, bir ordudan bin defa daha muntazam

bir emir ile hareket ettiği bilbedahe görünüyor. Yıldızların, güneş ve kamerin muntazaman

hareketlerinden tut, tâ badem çiçeklerine kadar herbir taife o kadar muntazam, o kadar mükemmel bir surette Kadîr-i Ezelî'nin o taifeye verdiği nişanları, formaları, güzel libasları ve tayin ettiği harekâtı, bin defa ordudan daha muntazam bir tarzda izhar ediyor. Öyle ise şu kâinatın mevcudatı, (onun emrine bakar ve imtisal eder) perde-i gayb arkasında bir Hâkim-i Mutlak'ı vardır. Hem madem o Hâkim, bütün yaptığı icraat-ı hakîmane şehadetiyle, hem gösterdiği âsâr-ı haşmetle bir Sultan-ı Zülcelal'dir. Hem gösterdiği ihsanat ile, gayet Rahîm bir Rab'dir. Hem izhar ettiği güzel san'atlarıyla, san'atperver ve san'atını çok sever bir Sâni'dir. Hem gösterdiği tezyinat ve merak-aver san'atlarıyla, zîşuurların nazar-ı istihsanını âsârına celbetmek isteyen bir Hâlık-ı Hakîm'dir. Hem hilkat-i âlemde gösterdiği muhayyir-ül ukûl tezyinatın ne demek olduğunu ve mahlukat nereden gelip nereye gideceğini, rububiyetinin hikmetiyle zîşuura bildirmek istediği anlaşılıyor. Elbette bu Hâkim-i Hakîm ve Sâni'-i Alîm, rububiyetini göstermek ister. Hem madem bu kadar gösterdiği âsâr-ı lütuf ve merhamet ve garaib-i san'at ile zîşuura kendini tanıttırmak ve sevdirmek ister. Elbette zîşuurlardan arzularını ve onlardaki marziyatı ne olduğunu, bir mübelliğ vasıtasıyla bildirecektir. Öyle ise zîşuurlardan birisini tayin edip, onun ile o rububiyetini ilân edecektir. Ve sevdiği san'atlarını teşhir için, bir dellâlı kurb-u huzuruna müşerref edip, teşhire vasıta edecektir. Ve o ulvî makasıdını sair zîşuurlara bildirmekle kemalâtını izhar etmek için, birisini muallim tayin edecektir. Ve şu kâinatta dercettiği tılsımı ve şu mevcudatta gizlediği muamma-i rububiyeti manasız kalmamak için, herhalde bir rehber tayin edecektir. Ve gösterdiği ve enzarın temaşasına neşrettiği mehasin-i san'at, faidesiz ve abes kalmamak için; onlardaki makasıdı ders verecek bir rehber tayin edecektir. Hem marziyatını zîşuurlara tebliğ etmek için, birisini bütün zîşuurların fevkinde bir makama çıkaracak ve marziyatını ona bildirecek, onlara gönderecektir. Madem hakikat ve hikmet böyle iktiza ediyor ve şu vezaife en elyak Hazret-i Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'dır. Çünki bilfiil en mükemmel bir surette o vazifeleri yapmıştır. Teşkil ettiği âlem-i İslâm ve gösterdiği nur-u İslâmiyet, bir şahid-i âdil ve sadıktır. Öyle ise o zât, doğrudan doğruya bütün kâinatın fevkine çıkıp, bütün mevcudattan geçip, bir makama girmek lâzımdır ki; bütün mahlukatın Hâlıkı ile umumî, ulvî, küllî bir sohbet etsin. İşte Mi'rac dahi, bu hakikatı ifade ediyor.

Elhasıl: Madem şu azîm kâinatı mezkûr maksadlar gibi çok azîm makasıd ve çok büyük gayeler için şu surette teşkil, tertib ve tezyin

etmiştir. Hem madem şu mevcudat içinde, şu umumî rububiyeti, bütün dekaikı ile; şu azîm saltanat-ı uluhiyeti, bütün hakaikı ile görecek insan nev'i vardır. Elbette o Hâkim-i Mutlak, o insan ile konuşacaktır, makasıdını bildirecektir. Madem her insan cüz'iyetten ve süfliyetten tecerrüd edip, en yüksek bir makam-ı küllîye çıkamıyor. O Hâkim'in küllî hitabına bizzât muhatab olamıyor. Elbette o insanlar içinde bazı efrad-ı mahsusa, o vazife ile muvazzaf olacaklar; tâ iki cihetle münasebeti bulunsun. Hem insan olmalı, tâ insanlara muallim olsun. Hem ruhen gayet ulvî olmalı ki, tâ doğrudan doğruya hitaba mazhar olsun. Şimdi madem şu insanlar içinde, şu kâinat Sâniinin makasıdını en mükemmel bir surette bildiren ve şu kâinat tılsımını keşfeden ve hilkatin muammasını açan ve rububiyetin mehasin-i saltanatına en mükemmel tarzda dellâllık eden Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'dır. Elbette bütün efrad-ı insaniye içinde öyle bir manevî seyr ü sülûkü olacaktır ki; cismanî âlemde seyr ü seyahat

suretinde bir Mi'racı olacaktır. "Yetmiş bin perde" tabir olunan berzah-ı esma ve tecelli-i sıfât ve ef'al ve tabakat-ı mevcudatın arkasına kadar kat'-ı meratib edecektir. İşte Mi'rac budur.

Yine hatıra geliyor ki: Ey müstemi'! Sen kalbinden diyorsun ki: "Nasıl inanayım, herşeyden daha yakın bir Rabb'a binler sene mesafeyi kat'edip, yetmişbin perdeyi geçtikten sonra onunla görüşmek ne demektir?"

Biz de deriz ki: Cenab-ı Hak herşeye, herşeyden daha yakındır. Fakat herşey, ondan nihayetsiz uzaktır. Nasılki Güneş'in şuuru ve konuşması olsa, senin elindeki âyine vasıtası ile seninle konuşabilir. İstediği gibi sende tasarruf eder. Belki âyine-misal senin gözbebeğinden sana daha yakın olduğu halde, sen dörtbin sene kadar ondan uzaksın, hiçbir cihette ona yanaşamazsın. Eğer terakki etsen, Kamer makamına gelip, doğrudan doğruya bir mukabele noktasına çıksan, ona yalnız bir nevi âyinedarlık edebilirsin. Öyle de, Şems-i Ezel ve Ebed olan Zât-ı Zülcelal herşeye herşeyden daha yakın olduğu halde; herşey ondan nihayetsiz uzaktır. Yalnız bütün mevcudatı kat'edip, cüz'iyetten çıkıp, külliyetin meratibinde gitgide binler hicablardan geçip, tâ bütün mevcudata muhit bir ismine yanaşır, ondan daha ileride çok meratibi kat'eder. Sonra bir nevi kurbiyete müşerref olur. Hem meselâ: Bir nefer, kumandan-ı a'zamın şahs-ı manevîsinden çok uzaktır. O nefer, kumandanını onbaşılıkta gördüğü küçük bir nümune ile gayet uzak bir mesafede, manevî çok perdeler arkasında ona bakar. Hakikî onun şahs-ı manevîsiyle kurbiyet ise; mülazımlık, yüzbaşılık, binbaşılık gibi çok meratib-i külliyeden

geçmek lâzım geliyor. Halbuki kumandan-ı a'zam; emriyle, kanunuyla, nazarıyla, hükmüyle, ilmiyle, -sureten olduğu gibi manen de kumandan ise- bizzât zâtıyla o neferin yanında bulunur, görür. Şu hakikat Onaltıncı Söz'de gayet kat'î bir surette isbat edildiğinden, ona iktifaen burada kısa kesiyoruz.

Yine hatıra gelir ki: Sen kalbinden dersin: "Ben semavatı inkâr ediyorum, melaikelere inanmıyorum. Semavatta birinin gezmesine, melaikelerle görüşmesine nasıl inanayım?"

Evet, senin gibi aklı gözüne inmiş ve gözüne perde çekilmiş adamlara söz anlatmak ve bir şey göstermek, elbette müşkildir. Fakat hak o kadar parlaktır ki, körler de görebildiği için biz de deriz ki: Feza-yı ulvî, bilittifak "esîr" ile doludur. Ziya, elektrik, hararet gibi sair seyyalat-ı latife, o fezayı dolduran bir maddenin vücuduna delalet eder. Meyveler ağacını, çiçekler çimenlerini, sünbüller tarlalarını, balıklar denizini bilbedahe gösterdiği gibi; şu yıldızlar dahi bizzarure menşe'lerini, tarlasını, denizini, çimengâhının vücudunu, aklın gözüne sokuyorlar. Madem âlem-i ulvîde muhtelif teşkilât var. Muhtelif vaziyetlerde muhtelif ahkâmlar görünüyor.

Öyle ise o ahkâmların menşe'leri olan semavat, muhteliftir. İnsanda cisimden başka nasıl akıl, kalb, ruh, hayal, hâfıza gibi manevî vücudlar da var. Elbette insan-ı ekber olan âlemde ve şu insan meyvesinin şeceresi olan kâinatta, âlem-i cismaniyetten başka âlemler var. Hem âlem-i arzdan, tâ Cennet âlemine kadar herbir âlemin birer seması vardır.

Hem melaike için deriz ki: Seyyarat içinde mutavassıt ve yıldızlar içinde küçük ve kesif olan küre-i arz; mevcudat içinde en kıymetdar ve nuranî olan hayat ve şuur, hesabsız bir surette onda bulunuyorlar. Elbette karanlıklı bir hane hükmünde olan şu arza nisbeten müzeyyen kasırlar, mükemmel saraylar hükmünde olan yıldızlar ve yıldızların denizleri olan gökler; zîşuur ve zîhayat ve pek kesretli ve muhtelif-ül ecnas olan melaike ve ruhanîlerin meskenleridir. Pek kat'î bir surette İşarat-ül İ'caz namındaki tefsirimde "Sonra da iradesini semâya yöneltti ve gökleri yedi tabaka olarak tanzim etti." Bakara Sûresi, 2:29.

âyetinde, semavatın hem vücudu, hem taaddüdü isbat edildiğinden ve melaike hakkında Yirmidokuzuncu Söz'de iki kerre iki dört eder kat'iyyetinde, melaikelerin vücudunu isbat ettiğimizden, onlara iktifaen burada kısa kesiyoruz.

Elhasıl: Esîrden yapılmış; elektrik, ziya, hararet, cazibe gibi seyyalat-ı

latifenin medarı olmuş ve "Tirmizi, Tefsîru Sûreti'l-Hadîd: 1; Müsned, 2:370.

"işaretiyle, seyyarat ve nücumun harekâtına müsaid olmuş ve Samanyolu denilen "Mecerret-üs Sema"dan tâ en yakın seyyareye kadar, muhtelif vaziyet ve teşekkülde yedi tabaka, herbir tabaka âlem-i arzdan, tâ âlem-i berzaha, âlem-i misale, tâ âlem-i âhirete kadar birer âlemin damı hükmünde birer semanın bulunması, hikmeten, aklen iktiza eder.

Hem hatıra gelir ki: Ey mülhid! Sen dersin: "Bin müşkilât ile tayyare vasıtasıyla ancak bir-iki kilometre yukarıya çıkılabilir. Nasıl, bir insan cismiyle binler sene mesafeyi birkaç dakika zarfında kat'eder, gider, gelir?"

Biz de deriz: Arz gibi ağır bir cisim, fenninizce hareket-i seneviyesiyle bir dakikada takriben yüz seksen sekiz saat mesafeyi keser. Takriben yirmibeş bin senelik mesafeyi, bir senede kat'ediyor. Acaba, şu muntazam harekâtı ona yaptıran ve bir sapan taşı gibi döndüren bir Kadîr-i Zülcelal; bir insanı, arşa getiremez mi? Şemsin cazibesi denilen bir kanun-u Rabbanî ile Mevlevî gibi etrafında pek ağır olan cism-i arzı gezdiren bir hikmet, cazibe-i rahmet-i Rahman ile ve incizab-ı muhabbet-i Şems-i Ezel ile bir cism-i insanı berk gibi arş-ı Rahman'a çıkaramaz mı?

Yine hatıra gelir ki, diyorsun: "Haydi çıkabilir, niçin çıkmış? Ne lüzumu var? Veliler gibi ruh ve kalbi ile gitse, yeter?"

Biz de deriz ki: Madem Sâni'-i Zülcelal, mülk ve melekûtundaki âyât-ı acibesini göstermek ve şu âlemin tezgâh ve menba'larını temaşa ettirmek ve a'mal-i beşeriyenin netaic-i uhreviyesini irae etmek istemiş. Elbette âlem-i mubsıratın anahtarı hükmünde olan gözünü ve mesmuat âlemindeki âyâtı temaşa eden kulağını, Arş'a kadar beraber alması lâzım geldiği gibi; ruhunun hadsiz vezaife medar olan âlât ve cihazatının makinesi hükmünde olan cism-i mübarekini dahi, tâ Arş'a kadar beraber alması mukteza-yı akıl ve hikmettir. Nasılki Cennet'te, hikmet-i İlahiye cismi ruha arkadaş ediyor. Çünki pekçok vezaif-i ubudiyete ve hadsiz lezaiz ve âlâma medar olan ceseddir. Elbette o cesed-i mübarek, ruha arkadaş olacaktır. Madem Cennet'e cisim, ruh ile beraber gider. Elbette Cennet-ül Me'va gövdesi olan Sidret-ül Münteha'ya uruc eden Zât-ı Ahmediye (A.S.M.) ile cesed-i mübarekini refakat ettirmesi, ayn-ı hikmettir.

Yine hatıra gelir ki, dersin: "Birkaç dakikada binler sene mesafeyi kat'etmek, aklen muhaldir?"

Biz de deriz ki: Sâni'-i Zülcelal'in san'atında harekât, nihayet derecede muhteliftir. Meselâ: Savtın sür'atiyle; ziya, elektrik, ruh, hayal sür'atleri ne kadar mütefavit olduğu malûm. Seyyaratın dahi fennen harekâtı o kadar muhteliftir ki, akıl hayrettedir. Acaba latif cismi, urucda sür'atli olan ulvî ruhuna tabi olmuş; ruh sür'atinde hareketi nasıl akla muhalif görünür? Hem on dakika yatsan, bazı olur ki bir sene kadar hâlâta maruz olursun. Hattâ bir dakikada insan gördüğü rü'yayı, onun içinde işittiği sözleri, söylediği kelimatı toplansa, uyanık âleminde bir gün, belki daha fazla zaman lâzımdır. Demek oluyor ki: Bir zaman-ı vâhid, iki şahsa nisbeten, birisine bir gün, birisine de bir sene hükmüne geçer.

Şu manaya bir temsil ile bak ki: İnsanın hareketinden, güllenin hareketinden, savttan, ziyadan, elektrikten, ruhtan, hayalden tezahür eden sür'at-i harekâtta bir mikyas olmak için şöyle bir saat farzediyoruz ki; o saatta on iğne var. Birisi, saatleri gösterir. Biri de, ondan altmış defa daha geniş bir dairede dakikayı sayar. Birisi, altmış defa daha geniş bir daire içinde saniyeleri; diğeri, yine altmış defa daha geniş bir dairede sâliseleri ve hakeza râbiaları, hâmiseleri, sâdise, sâbia, sâmine, tâsia, tâ âşireleri sayacak gayet muntazam azîm bir dairede birer ibre farz ediyoruz. Faraza saati sayan ibrenin dairesi, küçük saatimiz kadar olsa; herhalde âşireleri sayan ibrenin dairesi, arzın medar-ı senevîsi kadar, belki daha fazla olmak lâzım gelir. Şimdi iki şahıs farzediyoruz: Biri, saati sayan ibreye binmiş gibi o ibrenin harekâtına göre temaşa ediyor. Diğeri, âşireleri sayan ibreye binmiş. Bu iki şahsın bir zaman-ı vâhidde müşahede ettikleri eşya; saatimizle arzın medar-ı senevîsi nisbeti gibi, meşhudatça pekçok farkları vardır. İşte zaman, (çünki) harekâtın bir rengi, bir levni yahut bir şeridi hükmünde olduğundan, harekâtta câri olan bir hüküm, zamanda dahi câridir. İşte bir saatte meşhudatımız, bir saatin saati sayan ibresine binen zîşuur şahsın meşhudatı kadar olduğu ve hakikat-ı ömrü de o kadar olduğu halde; âşire ibresine binen şahıs gibi, aynı zamanda, o muayyen saatte Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, burak-ı tevfik-i İlahîye biner; berk gibi bütün daire-i mümkinatı kat'edip, acaib-i mülk ve melekûtu görüp, daire-i vücub noktasına çıkıp, sohbete müşerref olup, rü'yet-i cemal-i İlahîye mazhar olarak, fermanı alıp vazifesine dönebilir ve dönmüş ve öyledir.

Yine hatıra gelir ki: Dersiniz: "Evet olabilir, mümkündür. Fakat her mümkün vaki' olmuyor. Bunun emsali var mı ki kabul edilsin? Emsali olmayan bir şeyin, yalnız imkânı ile vukuuna nasıl hükmedilebilir?"

Biz de deriz ki: Emsali o kadar çoktur ki, hesaba gelmez. Meselâ: Her zînazar gözüyle yerden tâ Neptün seyyaresine kadar bir saniyede çıkar. Her zîilim aklıyla kozmoğrafya kanunlarına binip, yıldızların tâ arkasına bir dakikada gider. Her zîiman, namazın ef'al ve erkânına fikrini bindirip, bir nevi Mi'rac ile kâinatı arkasına atıp, huzura kadar gider. Her zîkalb ve kâmil veli, seyr ü sülûk ile, arştan ve daire-i esma ve sıfâttan kırk günde geçebilir. Hattâ Şeyh-i Geylanî, İmam-ı Rabbanî gibi bazı zâtların ihbarat-ı sadıkaları ile; bir dakikada arşa kadar uruc-u ruhanîleri oluyor. Hem ecsam-ı nurani olan melaikelerin Arştan ferşe, ferşten Arşa kısa bir zamanda gitmeleri ve gelmeleri vardır. Hem ehl-i Cennet, mahşerden Cennet bağlarına kısa bir zamanda uruc ediyorlar. Elbette bu kadar nümuneler gösteriyorlar ki: Bütün evliyaların sultanı, umum mü'minlerin imamı, umum ehl-i Cennet'in reisi ve umum melaikenin makbulü olan Zât-ı Ahmediye'nin (A.S.M.) seyr ü sülûkuna medar bir mi'racı bulunması ve onun makamına münasib bir surette olması, ayn-ı hikmettir ve gayet makuldür ve şübhesiz vaki'dir.

Hikmet-i Mi'rac nedir?

Elcevab: Mi'racın hikmeti o kadar yüksektir ki, fikr-i beşer ulaşamıyor. O kadar derindir ki, ona yetişemiyor. O kadar incedir ve latiftir ki, akıl kendi başıyla göremiyor. Fakat bazı işaretlerle, hakikatları bilinmezse de vücudları bildirilebilir. Şöyle ki:

Şu kâinatın hâlıkı, şu kesret tabakatında nur-u vahdetini ve tecelli-i ehadiyetini göstermek için, kesret tabakatının müntehasından tâ mebde'-i vahdete bir hayt-ı ittisal suretinde bir Mi'rac ile bir ferd-i mümtazı, bütün mahlukat hesabına, kendine muhatab ittihaz ederek, bütün zîşuur namına, makasıd-ı İlahiyesini ona anlatmak ve onunla bildirmek ve onun nazarı ile, âyine-i mahlukatında cemal-i san'atını, kemal-i rububiyetini müşahede etmek ve ettirmektir. Hem Sâni'-i Âlem'in, âsârın şehadetiyle nihayetsiz cemal ve kemali vardır. Cemal hem kemal, ikisi de mahbub-u lizâtihîdirler. Yani bizzât sevilirler. Öyle ise, o cemal ve kemal sahibinin cemal ve kemaline nihayetsiz bir muhabbeti vardır. O nihayetsiz muhabbeti, masnuatında çok tarzlarda tezahür ediyor. Masnuatını sever, çünki masnuatının içinde cemalini, kemalini görür. Masnuat içinde en sevimli ve en âlî, zîhayattır. Zîhayatlar içinde en sevimli ve âlî, zîşuurdur. Ve zîşuurun içinde câmiiyet itibariyle en sevimli, insanlar içinde bulunur. İnsanlar içinde istidadı tamamıyla inkişaf eden, bütün masnuatta münteşir ve mütecelli kemalâtın nümunelerini gösteren ferd, en sevimlidir... İşte Sâni'-i mevcudat, bütün mevcudatta intişar eden tecelli-i muhabbetin bütün enva'ını; bir noktada, bir âyinede görmek ve bütün enva'-ı cemalini, ehadiyet sırrıyla göstermek için şecere-i hilkatten bir meyve-i münevver derecesinde ve kalbi, o şecerenin hakaik-i esasiyesini istiab edecek bir çekirdek hükmünde olan bir zâtı, o mebde'-i evvel olan çekirdekten, tâ münteha olan meyveye kadar bir hayt-ı ittisal hükmünde olan bir Mi'rac ile, o ferdin kâinat namına mahbubiyetini göstermek ve huzuruna celbetmek ve rü'yet-i cemaline müşerref etmek ve ondaki halet-i kudsiyeyi başkasına sirayet ettirmek için kelâmıyla taltif edip, fermanıyla tavzif etmektir.

Şimdi makam-ı istima'da olan mülhide bakıp, kalbini dinleyeceğiz; ne hale girdiğini göreceğiz. İşte, hatıra geliyor ki: Onun kalbi diyor: "Ben inanmağa başladım. Fakat iyi anlayamıyorum. Üç mühim müşkilim daha var.

Birincisi: Şu Mi'rac-ı azîm, niçin Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâm'a mahsustur?

İkincisi: O zât, nasıl şu kâinatın çekirdeğidir? Dersiniz: Kâinat, onun nurundan halkolunmuş. Hem kâinatın en âhir ve en münevver meyvesidir. Bu ne demektir?

Üçüncüsü: Sâbık beyanatınızda diyorsunuz ki: Âlem-i ulvîye çıkmak; şu âlem-i

arziyedeki âsârların makinelerini, tezgâhlarını ve netaicinin mahzenlerini görmek için uruc etmiştir. Ne demektir?

Elcevab:

Birinci müşkiliniz: Otuz aded Sözlerde tafsilen halledilmiştir. Yalnız şurada Zât-ı Ahmediye'nin (A.S.M.) kemalâtına ve delail-i nübüvvetine ve o mi'rac-ı a'zama en elyak o olduğuna icmalî işaretler nev'inde, bir muhtasar fihriste gösteriyoruz. Şöyle ki:

Evvelâ: Tevrat, İncil, Zebur gibi Kütüb-ü Mukaddeseden, pek çok tahrifata maruz oldukları halde, şu zamanda dahi, Hüseyin-i Cisrî gibi bir muhakkik, nübüvvet-i Ahmediyeye (A.S.M.) dair yüzondört işarî beşaretleri çıkarıp "Risale-i Hamîdiye"de göstermiştir.

Sâniyen: Tarihçe sabit, Şıkk ve Satih gibi meşhur iki kâhinin, nübüvvet-i Ahmediyeden (A.S.M.) biraz evvel, nübüvvetine ve âhirzaman peygamberi o olduğuna beyanatları gibi çok beşaretler, sahih bir surette tarihen nakledilmiştir.

Sâlisen: Veladet-i Ahmediye (A.S.M.) gecesinde Kâ'be'deki sanemlerin sukutuyla, Kisra-yı Faris'in saray-ı meşhuresi olan Eyvan'ı inşikak etmesi gibi, irhasat denilen yüzer hârika, tarihçe meşhurdur.

Râbian: Bir orduya parmağından gelen suyu içirmesi ve câmide bir cemaat-ı azîme huzurunda, kuru direğin, minberin naklinden dolayı müfarakat-ı Ahmediyeden (A.S.M.) deve gibi enîn ederek ağlaması; "Ay yarıldı." Kamer Sûresi, 54:1.

“nassı ile, Şakk-ı Kamer gibi, muhakkiklerin tahkikatıyla bine baliğ mu'cizatla serfiraz olduğunu tarih ve siyer gösteriyor.

Hâmisen: Dost ve düşmanın ittifakıyla ahlâk-ı hasenenin şahsında en yüksek derecede; ve bütün muamelâtının şehadetiyle secaya-yı sâmiye, vazifesinde ve tebligatında en âlî bir

derecede; ve Din-i İslâmdaki mehasin-i ahlâkın şehadetiyle, şeriatında en âlî hisal-ı hamîde, en mükemmel derecede bulunduğuna ehl-i insaf ve dikkat tereddüd etmez.

Sâdisen: Onuncu Söz'ün İkinci İşaretinde işaret edildiği gibi: Uluhiyet, mukteza-yı hikmet olarak tezahür istemesine mukabil, en a'zamî bir derecede Zât-ı Ahmediye (A.S.M.) dinindeki a'zamî ubudiyetiyle en parlak bir derecede göstermiştir. Hem Hâlık-ı Âlem'in nihayet kemaldeki cemalini bir vasıta ile göstermek, mukteza-yı hikmet ve hakikat

olarak istemesine mukabil; en güzel bir surette gösterici ve tarif edici, bilbedahe o zâttır.

Hem Sâni'-i Âlem'in nihayet cemalde olan kemal-i san'atı üzerine enzar-ı dikkati celb etmek, teşhir etmek istemesine mukabil; en yüksek bir sadâ ile dellâllık eden, yine bilmüşahede o zâttır.

Hem bütün âlemlerin Rabbi, kesret tabakatında vahdaniyetini ilân etmek istemesine mukabil, -tevhidin en a'zamî bir derecede- bütün meratib-i tevhidi ilân eden yine bizzarure o zâttır.

Hem Sahib-i Âlem'in nihayet derecede âsârındaki cemalin işaretiyle, nihayetsiz hüsn-ü zâtîsini ve cemalinin mehasinini ve hüsnünün letaifini âyinelerde mukteza-yı hakikat ve hikmet olarak görmek ve göstermek istemesine mukabil; en şaşaalı bir surette âyinedarlık eden ve gösteren ve sevip ve başkasına sevdiren yine bilbedahe o zâttır.

Hem şu saray-ı âlemin Sâni'i, gayet hârika mu'cizeleri ile ve gayet kıymetdar cevahirler ile dolu hazine-i gaybiyelerini izhar ve teşhir istemesi ve onlarla kemalâtını tarif etmek ve bildirmek istemesine mukabil, en a'zamî bir surette teşhir edici ve tavsif edici ve tarif edici yine bilbedahe o zâttır.

Hem şu kâinatın Sâni'i, şu kâinatı enva'-ı acaib ve zînetlerle süslendirmek suretinde yapması ve zîşuur mahlukatına seyr ü tenezzüh ve ibret ü tefekkür için ona idhal etmesi ve mukteza-yı hikmet olarak onlara o âsâr ve sanayiinin manalarını, kıymetlerini, ehl-i temaşa ve tefekküre bildirmek istemesine mukabil; en a'zamî bir surette cin ve inse, belki ruhanîlere ve

melaikelere de Kur'an-ı Hakîm vasıtasıyla rehberlik eden, yine bilbedahe o zâttır.

Hem şu kâinatın Hâkim-i Hakîm'i, şu kâinatın tahavvülâtındaki maksad ve gayeyi tazammun eden tılsım-ı muğlakını ve mevcudatın "Nereden? Nereye? Ve ne oldukları?" olan şu üç sual-i müşkilin muammasını bir elçi vasıtasıyla umum zîşuurlara açtırmak istemesine mukabil, en vâzıh bir surette ve en a'zamî bir derecede hakaik-i Kur'aniye vasıtasıyla o tılsımı açan ve o muammayı halleden, yine bilbedahe o zâttır.

Hem şu âlemin Sâni'-i Zülcelal'i, bütün güzel masnuatıyla kendini zîşuur olanlara tanıttırmak ve kıymetli nimetlerle kendini onlara sevdirmesi, bizzarure onun mukabilinde zîşuur olanlara marziyatı ve arzu-yu İlahiyelerini bir elçi vasıtasıyla bildirmesini istemesine mukabil, en a'lâ ve ekmel bir surette, Kur'an vasıtasıyla o marziyat ve arzuları beyan eden ve getiren, yine bilbedahe o zâttır.

Hem Rabb-ül Âlemîn, meyve-i âlem olan insana, âlemi içine alacak bir vüs'at-i istidad verdiğinden ve bir ubudiyet-i külliyeye müheyya ettiğinden ve hissiyatça kesrete ve dünyaya mübtela olduğundan, bir rehber vasıtasıyla, yüzlerini kesretten vahdete, fâniden bâkiye çevirmek istemesine mukabil; en a'zamî bir derecede, en eblağ bir surette, Kur'an vasıtasıyla en ahsen bir tarzda rehberlik eden ve risaletin vazifesini en ekmel bir tarzda îfa eden, yine bilbedahe o zâttır.

İşte mevcudatın en eşrefi olan zîhayat ve zîhayat içinde en eşref olan zîşuur ve zîşuur içinde en eşref olan hakikî insan ve hakikî insan içinde geçmiş vezaifi en a'zamî derecede, en ekmel bir surette îfa eden zât; elbette o mi'rac-ı azîm ile Kab-ı Kavseyn'e çıkacak, saadet-i ebediye kapısını çalacak, hazine-i rahmetini açacak, imanın hakaik-i gaybiyesini görecek, yine o olacaktır.

Sâbian: Bilmüşahede şu masnuatta gayet güzel tahsinat, nihayet derecede süslü tezyinat vardır. Ve bilbedahe şöyle tahsinat ve tezyinat, onların Sâniinde gayet şiddetli bir irade-i tahsin ve kasd-ı tezyin var olduğunu gösterir. Ve irade-i tahsin ve tezyin ise, bizzarure o Sâni'de san'atına karşı kuvvetli bir rağbet ve kudsî bir muhabbet olduğunu gösterir. Ve masnuat içinde en câmi' ve letaif-i san'atı birden kendinde gösteren ve bilen ve bildiren ve kendini sevdiren ve başka masnuattaki güzellikleri "Mâşâallah" deyip istihsan eden, bilbedahe o san'atperver ve san'atını çok seven Sâniin nazarında en ziyade mahbub, o olacaktır.

İşte masnuatı yaldızlayan mezaya ve mehasine ve mevcudatı ışıklandıran letaif ve kemalâta karşı: "Sübhanallah, Mâşâallah, Allahü Ekber" diyerek semavatı çınlattıran ve Kur'anın nağamatıyla kâinatı velveleye verdiren, istihsan ve takdir ile, tefekkür ve teşhir ile, zikir ve tevhid ile, berr ve bahri cezbeye getiren yine bilmüşahede o zâttır.

İşte böyle bir zât ki: es-sebebü ke'l-fâil ,sırrınca bütün ümmetin işlediği hasenatın bir misli, onun kefe-i mizanında bulunan ve umum ümmetinin salavatı, onun manevî kemalâtına imdad veren ve risaletinde gördüğü vezaifin netaicini ve manevî ücretleriyle beraber rahmet ve muhabbet-i İlahiyenin nihayetsiz feyzine mazhar olan bir zât, elbette

Mi'rac merdiveniyle Cennet'e, Sidret-ül Münteha'ya, Arş'a ve Kab-ı Kavseyn'e kadar gitmek, ayn-ı hak, nefs-i hakikat ve mahz-ı hikmettir.

İkinci Müşkil: Ey makam-ı istima'daki insan! Şu ikinci işkal ettiğin hakikat o kadar derindir, o kadar yüksektir ki, akıl ona ne ulaşır, ne de yanaşır.. illâ nur-u iman ile görünür. Fakat bazı temsilât ile, o hakikatın vücudu, fehme takrib edilir. Öyle ise, bir nebze takribe çalışacağız.

İşte şu kâinata nazar-ı hikmetle bakıldığı vakit, azîm bir şecere manasında görünür. Ve şecerenin nasıl dalları, yaprakları, çiçekleri, meyveleri vardır. Şu şecere-i hilkatin de bir şıkkı olan âlem-i süflinin; anasır dalları, nebatat ve eşcar yaprakları, hayvanat çiçekleri, insan meyveleri hükmünde görünür. Sâni'-i Zülcelal'in ağaçlar hakkında câri olan bir kanunu, elbette şu şecere-i a'zamda da câri olmak, mukteza-yı ism-i Hakîm'dir. Öyle ise mukteza-yı hikmet, şu şecere-i hilkatin de bir çekirdekten yapılmasıdır. Hem öyle bir çekirdek ki; âlem-i cismanîden başka, sair âlemlerin nümunesini ve esasatını câmi' olsun. Çünki binler muhtelif âlemleri tazammun eden kâinatın çekirdek-i aslîsi ve menşei, kuru bir madde olamaz. Madem şu şecere-i kâinattan daha evvel, o nev'den başka şecere yok. Öyle ise ona menşe' ve çekirdek hükmünde olan mana ve nur, elbette yine şecere-i kâinatta bir meyve libasının giydirilmesi, yine Hakîm isminin muktezasıdır. Çünki çekirdek daima çıplak olamaz. Madem evvel-i fıtratta meyve libasını giymemiş. Elbette, âhirde o libası giyecektir. Madem o meyve insandır. Ve madem insan içinde sâbıkan isbat edildiği üzere, en meşhur meyve ve en muhteşem semere ve umumun nazar-ı dikkatini celbeden ve arzın nısfını ve beşerin humsunun nazarını kendine hasreden ve mehasin-i maneviyesi ile âlemi, ya nazar-ı muhabbet veya hayretle kendine baktıran meyve ise: Zât-ı Muhammediye Aleyhissalâtü Vesselâm'dır. Elbette kâinatın teşekkülüne çekirdek olan nur, onun zâtında cismini giyerek en âhir bir meyve suretinde görünecektir.

Ey müstemi'!. Şu acib kâinat-ı azîme, bir insanın cüz'î mahiyetinden halkolunmasını

istib'ad etme! Bir nevi âlem gibi olan muazzam çam ağacını, buğday tanesi kadar bir çekirdekten halkeden Kadîr-i Zülcelal, şu kâinatı "Nur-u Muhammedî"den (Aleyhissalâtü Vesselâm) nasıl halketmesin veya edemesin? İşte şecere-i kâinat, şecere-i tûbâ gibi, gövdesi ve kökü yukarıda, dalları aşağıda olduğu için; aşağıdaki meyve makamından, tâ çekirdek-i aslî makamına kadar, nurani bir hayt-ı münasebet var. İşte Mi'rac, o hayt-ı münasebetin gılafı ve suretidir ki: Zât-ı

Ahmediye Aleyhissalâtü Vesselâm, o yolu açmış; velayetiyle gitmiş, risaletiyle dönmüş ve kapıyı da açık bırakmış. Arkasındaki evliya-yı ümmeti, ruh ve kalb ile o cadde-i nuranide, Mi'rac-ı Nebevî'nin gölgesinde seyr ü sülûk edip istidadlarına göre makamat-ı âliyeye çıkıyorlar.

Hem sâbıkan isbat edildiği üzere: Şu kâinatın Sânii, birinci işkalin cevabında gösterilen makasıd için şu kâinatı, bir saray suretinde yapmış ve tezyin etmiştir. O makasıdın medarı, Zât-ı Ahmediye (A.S.M.) olduğu için, kâinattan evvel Sâni'-i Kâinat'ın nazar-ı inayetinde olması ve en evvel tecellisine mazhar olmak lâzım geliyor. Çünki bir şeyin neticesi, semeresi; evvel düşünülür. Demek vücuden en âhir, manen de en evveldir. Halbuki Zât-ı Ahmediye, (A.S.M.) hem en mükemmel meyve, hem bütün meyvelerin medar-ı kıymeti ve bütün maksadların medar-ı zuhuru olduğundan en evvel tecelli-i icada mazhar, onun nuru olmak lâzım gelir.

Üçüncü Müşkilin o kadar geniştir ki; bizim gibi dar zihinli insanlar, istiab ve ihata edemez. Fakat uzaktan uzağa bakabiliriz.

Evet âlem-i süflînin manevî tezgâhları ve küllî kanunları, avalim-i ulviyededir. Ve mahşer-i masnuat olan küre-i arzın hadsiz mahlukatının netaic-i a'malleri ve cin ve insin semerat-ı ef'alleri, yine avalim-i ulviyede temessül eder. Hattâ hasenat Cennet'in meyveleri suretine, seyyiat ise Cehennem'in zakkumları şekline girdikleri, pek çok emarat ve pekçok rivayatın şehadeti ile ve hikmet-i kâinatın ve ism-i Hakîm'in iktizasıyla beraber, Kur'an-ı Hakîm'in işaratı gösteriyor. Evet zeminin yüzünde kesret o kadar intişar etmiş ve hilkat o kadar teşa'ub etmiş ki, bütün kâinatta münteşir umum masnuatın pekçok fevkinde ecnas-ı mahlukat ve esnaf-ı masnuat, küre-i zeminde bulunur, değişir; daima dolup boşalır. İşte şu cüz'iyat ve kesretin menba'ları, madenleri elbette küllî kanunlar ve küllî tecelliyat-ı esmaiyedir ki: O küllî kanunlar, o küllî tecelliler ve o muhit esmaların mazharları da bir derece basit ve safi ve herbiri bir âlemin arşı ve sakfı ve bir âlemin merkez-i tasarrufu hükmünde olan semavattır ki: O âlemlerin birisi de Sidret-ül Münteha'daki Cennet-ül Me'vadır. Yerdeki tesbihat ve tahmidat, o Cennet'in meyveleri suretinde (Muhbir-i Sadık'ın ihbarı ile) temessül ettiği sabittir. İşte bu üç nokta gösteriyorlar ki: Yerde olan netaic ve semeratın mahzenleri oralardadır ve mahsulâtı o tarafa gider.

Deme ki: Havaî bir "Elhamdülillah" kelimem, nasıl mücessem bir meyve-i Cennet olur?

Çünki sen gündüz uyanık iken güzel bir söz söylersin; bazan rü'yada güzel bir elma şeklinde yersin. Gündüz çirkin bir sözün, gecede acı bir şey suretinde yutarsın. Bir gıybet etsen, murdar bir et suretinde sana yedirirler. Öyle ise, şu dünya uykusunda söylediğin güzel sözlerin ve çirkin sözlerin; meyveler suretinde uyanık âlemi olan âlem-i âhirette yersin ve yemesini istib'ad etmemelisin.

Mi'racın semeratı ve faydası nedir?

Elcevab: Şu şecere-i tûbâ-i maneviye olan Mi'racın beşyüzden fazla meyvelerinden nümune olarak yalnız beş tanesini zikredeceğiz.

Birinci Meyve: Erkân-ı imaniyenin hakaikını göz ile görüp, melaikeyi, Cennet'i, âhireti, hattâ Zât-ı Zülcelal'i göz ile müşahede etmek; kâinata ve beşere öyle bir hazine ve bir nur-u ezelî ve ebedî bir hediye getirmiştir ki: Şu kâinatı, perişan ve fâni ve karmakarışık bir vaziyet-i mevhumeden çıkarıp, o nur ve o meyve ile, o kâinatı kudsî mektubat-ı Samedaniye, güzel âyine-i cemal-i Zât-ı Ehadiye vaziyeti olan hakikatını göstermiş. Kâinatı ve bütün zîşuuru sevindirip mesrur etmiş. Hem o nur ve o meyve ile beşeri müşevveş, perişan, âciz, fakir, hacatı hadsiz, a'dası nihayetsiz ve fâni, bekasız bir vaziyet-i dalaletkâraneden o insanı o nur, o meyve-i kudsiye ile ahsen-i takvimde bir mu'cize-i kudret-i Samedaniyesi ve mektubat-ı Samedaniyenin bir nüsha-i câmiası ve Sultan-ı Ezel ve Ebed'in bir muhatabı, bir abd-i hassı, kemalâtının istihsancısı, halili ve cemalinin hayretkârı, habibi ve Cennet-i bâkiyesine namzed bir misafir-i azizi suret-i hakikîsinde göstermiş. İnsan olan bütün insanlara, nihayetsiz bir sürur, hadsiz bir şevk vermiştir.

İkinci Meyve: Sâni'-i Mevcudat ve Sahib-i Kâinat ve Rabb-ül Âlemîn olan Hâkim-i Ezel ve Ebed'in marziyat-ı Rabbaniyesi olan İslâmiyet'in -başta namaz olarak- esasatını, cin ve inse hediye getirmiştir ki; o marziyatı anlamak, o kadar merak-aver ve saadet-averdir ki, tarif edilmez. Çünki herkes, büyükçe bir veliyy-i nimet, yahut muhsin bir padişahının uzaktan arzularını anlamağa ne kadar arzukeş ve anlasa ne kadar memnun olur. Temenni eder ki: "Keşki bir vasıta-i muhabere olsa idi doğrudan doğruya o zât ile konuşsa idim. Benden ne istiyor, anlasa idim. Benden onun hoşuna gideni bilse idim." der. Acaba bütün mevcudat kabza-i tasarrufunda ve bütün mevcudattaki cemal ve kemalât, onun cemal ve kemaline nisbeten zayıf bir gölge ve her anda nihayetsiz cihetlerle ona muhtaç ve nihayetsiz ihsanlarına mazhar olan beşer, ne derece onun marziyatını ve arzularını anlamak hususunda hâhişger ve merak-aver

olması lâzım olduğunu anlarsın.

İşte Zât-ı Ahmediye (A.S.M.) yetmiş bin perde arkasında o Sultan-ı Ezel ve Ebed'in marziyatını doğrudan doğruya Mi'rac semeresi olarak hakkalyakîn işitip, getirip beşere hediye etmiştir.

Evet beşer, Kamer'deki hali anlamak için ne kadar merak eder ki: Biri gidip, dönüp haber verse. Hem ne kadar fedakârlık gösterir. Eğer anlasa, ne kadar hayret ve meraka düşer. Halbuki Kamer, öyle bir Mâlik-ül Mülk'ün memleketinde geziyor ki: Kamer, bir sinek gibi Küre-i Arz'ın etrafında pervaz eder. Küre-i Arz, pervane gibi Şems'in etrafında uçar. Şems, binler lâmbalar içinde bir lâmbadır ki; o Mâlik-ül Mülk-ü Zülcelal'in bir misafirhanesinde mumdarlık eder. İşte Zât-ı Ahmediye (A.S.M.) öyle bir Zât-ı Zülcelal'in şuunatını ve acaib-i san'atını ve âlem-i bekada hazain-i rahmetini görmüş, gelmiş, beşere söylemiş. İşte beşer, bu zâtı kemal-i merak ve hayret ve muhabbetle dinlemezse, ne kadar hilaf-ı akıl ve hikmetle hareket ettiğini anlarsın.

Üçüncü Meyve: Saadet-i ebediyenin definesini görüp, anahtarını alıp getirmiş; cin ve inse hediye etmiştir. Evet Mi'rac vasıtasıyla ve kendi gözüyle Cennet'i görmüş ve Rahman-ı Zülcelal'in rahmetinin bâki cilvelerini müşahede etmiş ve saadet-i ebediyeyi kat'iyyen hakkalyakîn anlamış, saadet-i ebediyenin vücudunun müjdesini cin ve inse hediye etmiştir ki: Bîçare cin ve ins, kararsız bir dünyada ve zelzele-i zeval ve firak içindeki mevcudatı, seyl-i zaman ve harekât-ı zerrat ile adem ve firak-ı ebedî denizine döküldüğü olan vaziyet-i mevhume-i canhıraşanede oldukları hengâmda; şöyle bir müjde, ne kadar kıymetdar olduğu ve i'dam-ı ebedî ile kendilerini mahkûm zanneden fâni cin ve insin kulağında öyle bir müjde, ne kadar saadet-aver olduğu tarif edilmez. Bir adama, i'dam edileceği anda, onun afvıyla kurb-u şahanede bir saray verilse, ne kadar sürura sebebdir. Bütün cin ve ins adedince böyle sürurları topla, sonra bu müjdeye kıymet ver.

Dördüncü Meyve: Rü'yet-i cemalullah meyvesini kendi aldığı gibi, o meyvenin her mü'mine dahi mümkün olduğunu, cin ve inse hediye getirmiştir ki, o meyve, ne derece leziz ve hoş ve güzel bir meyve olduğunu bununla kıyas edebilirsin. Yani: Her kalb sahibi bir insan; zîcemal, zîkemal, zîihsan bir zâtı sever. Ve o sevmek dahi, cemal ve kemal ve ihsanın derecatına nisbeten tezayüd eder, perestiş derecesine gelir, canını feda eder derecede muhabbet bağlar. Yalnız bir defa görmesine, dünyasını feda etmek derecesine çıkar. Halbuki bütün mevcudattaki cemal ve kemal ve ihsan, onun cemal ve kemal ve ihsanına nisbeten; küçük birkaç lemaatın, güneşe nisbeti gibi de olmaz. Demek nihayetsiz bir muhabbete lâyık ve nihayetsiz rü'yete ve nihayetsiz bir iştiyaka elyak bir Zât-ı Zülcelali Velkemal'in saadet-i ebediyede rü'yetine muvaffak olması, ne kadar saadet-aver ve medar-ı sürur ve hoş ve güzel bir meyve olduğunu insan isen anlarsın.

Beşinci Meyve: İnsan kâinatın kıymetdar bir meyvesi ve Sâni'-i Kâinat'ın nazdar sevgilisi olduğu, Mi'rac ile anlaşılmış ve o meyveyi cin ve inse getirmiştir. Küçük bir mahluk, zayıf bir hayvan ve âciz bir zîşuur olan insanı, o meyve ile o kadar yüksek bir makama çıkarır ki: Kâinatın bütün mevcudatı üstünde bir makam-ı fahr veriyor. Ve öyle bir sevinç ve sürur-u mes'udiyetkârane veriyor ki, tasvir edilmez. Çünki âdi bir nefere denilse: "Sen müşir oldun." Ne kadar memnun olur. Halbuki fâni, âciz bir hayvan-ı nâtık, zeval ve firak sillesini daima yiyen bîçare insana, birden ebedî, bâki bir Cennet'te, Rahîm ve Kerim bir Rahman'ın rahmetinde ve hayal sür'atinde, ruhun vüs'atinde, aklın cevelanında, kalbin bütün arzularında, mülk ve melekûtunda tenezzühe, seyerana ve cevelana muvaffak olduğun gibi, saadet-i ebediyede rü'yet-i cemaline de muvaffak olursun denildiği vakit, insaniyeti sukut etmemiş bir insan, ne kadar derin ve ciddî bir sevinç ve süruru kalbinde hissedeceğini tahayyül edebilirsin.

Makam-ı istima'da olan zât diyor ki: "Cenab-ı Hakk'a yüz binler hamd ve şükür olsun ki ilhaddan kurtuldum, tevhide girdim, tamamıyla inandım ve kemal-i imanı kazandım."

Biz de deriz: Ey kardeş! Seni tebrik ediyoruz. Cenab-ı Hak bizleri, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın şefaatına mazhar etsin, âmîn.”(31.söz)

“Kamer gibi parlak bir Mu'cize-i Ahmediye (A.S.M.) olan inşikak-ı Kamer'i, evham-ı faside ile inhisafa uğratmak isteyen feylesoflar ve onların muhakemesiz mukallidleri diyorlar ki: "Eğer inşikak-ı Kamer vuku bulsa idi umum âleme malûm olurdu. Bütün tarih-i beşerin nakletmesi lâzım gelirdi?"

Elcevab: İnşikak-ı Kamer dava-yı nübüvvete delil olmak için o davayı işiten ve inkâr eden hazır bir cemaate, gecede, vakt-i gaflette âni olarak gösterildiğinden; hem ihtilaf-ı metali' ve sis ve bulutlar gibi rü'yete mani esbabın vücudu ile beraber, o zamanda medeniyet taammüm etmediğinden ve hususî kaldığından ve tarassudat-ı semaviye pek az olduğundan; bütün etraf-ı âlemde görülmek, umum tarihlere geçmek, elbette lâzım değildir. Şakk-ı Kamer yüzünden bu evham bulutlarını dağıtacak çok noktalardan şimdilik "Beş Nokta"yı dinle...

BİRİNCİ NOKTA: O zaman, o zemindeki küffarın gayet şedid derecede inadları, tarihen malûm ve meşhur olduğu halde; Kur'an-ı Hakîm'in demesiyle şu vak'ayı umum âleme ihbar ettiği

halde; Kur'anı inkâr eden o küffardan hiçbir kimse, şu âyetin tekzibine, yani ihbar ettiği şu vakıanın inkârına ağız açmamışlar. Eğer o zamanda o hâdise, o küffarca kat'î ve vaki' bir hâdise olmasa idi; şu sözü serrişte ederek, gayet dehşetli bir tekzibe ve Peygamberin ibtal-i davasına hücum göstereceklerdi. Halbuki şu vak'aya dair siyer ve tarih, o vak'a ile münasebetdar küffarın adem-i vukuuna dair hiçbir şeyini nakletmemişlerdir. Yalnız âyetinin beyan ettiği gibi, tarihçe menkul olan şudur ki: O hâdiseyi gören küffar, "sihirdir" demişler ve "Bize sihir gösterdi. Eğer sair taraflardaki kervan ve kafileler görmüşlerse hakikattır. Yoksa bize sihir etmiş." demişler. Sonra sabahleyin Yemen ve başka taraflardan gelen kafileler ihbar ettiler ki: "Böyle bir hâdiseyi gördük." Sonra küffar, Fahr-i Âlem (A.S.M.) hakkında (hâşâ) "Yetim-i Ebu Talib'in sihri semaya da tesir etti" dediler.

İKİNCİ NOKTA: Sa'd-ı Taftazanî gibi eazım-ı muhakkikînin ekseri demişler ki: "İnşikak-ı Kamer; parmaklarından su akması umum bir orduya su içirmesi, câmide hutbe okurken dayandığı kuru direğin müfarakat-ı Ahmediye'den (A.S.M.) ağlaması umum cemaatin işitmesi gibi mütevatirdir. Yani öyle tabakadan tabakaya bir cemaat-ı kesîre nakletmiştir ki, kizbe ittifakları muhaldir. "Hâle" gibi meşhur bir kuyruklu yıldızın bin sene evvel çıkması gibi mütevatirdir. "Görmediğimiz Serendib Adası'nın vücudu gibi tevatürle vücudu kat'îdir, demişler. İşte böyle gayet kat'î ve şuhudî mesailde teşkikat-ı vehmiye yapmak, akılsızlıktır. Yalnız muhal olmamak kâfidir. Halbuki şakk-ı Kamer, bir volkanla inşikak eden bir dağ gibi mümkündür.

ÜÇÜNCÜ NOKTA: Mu'cize; dava-yı nübüvvetin isbatı için, münkirleri ikna' etmek içindir, icbar için değildir. Öyle ise dava-yı nübüvveti işitenler için, ikna' edecek bir derecede mu'cize göstermek lâzımdır. Sair taraflara göstermek veyahut icbar derecesinde bir bedahetle izhar etmek, Hakîm-i Zülcelal'in hikmetine münafî olduğu gibi, sırr-ı teklife dahi muhaliftir. Çünki "Akla kapı açmak, ihtiyarı elinden almamak" sırr-ı teklif iktiza ediyor. Eğer Fâtır-ı Hakîm inşikak-ı Kamer'i, feylesofların hevesatına göre bütün âleme göstermek için bir-iki saat öyle bıraksa idi ve beşerin umum tarihlerine geçse idi, o vakit sair hâdisat-ı semaviye gibi; ya dava-yı nübüvvete delil olmazdı, risalet-i Ahmediyeye (A.S.M.) hususiyeti kalmazdı veyahut bedahet derecesinde öyle bir mu'cize olacaktı ki; aklı icbar edecek, aklın ihtiyarını elinden alacak, ister istemez nübüvveti tasdik edecek. Ebucehil gibi kömür ruhlu,

Ebubekir-i Sıddık gibi elmas ruhlu adamlar bir seviyede kalıp, sırr-ı teklif zayi' olacaktı. İşte bu sır içindir ki; hem âni, hem gece, hem vakt-i gaflet, hem ihtilaf-ı metali', sis ve bulut gibi sair mevanii perde ederek umum âleme gösterilmedi veyahut tarihlere geçirilmedi.

DÖRDÜNCÜ NOKTA: Şu hâdise, gece vakti herkes gaflette iken âni bir surette vuku bulduğundan etraf-ı âlemde elbette görülmeyecek. Bazı efrada görünse de, gözüne inanmayacak. İnandırsa da, elbette böyle mühim bir hâdise, haber-i vâhid ile tarihlere bâki bir sermaye olmayacak.

Bazı kitablarda: "Kamer, iki parça olduktan sonra yere inmiş" ilâvesi ise; ehl-i tahkik reddetmişler. "Şu mu'cize-i bahireyi kıymetten düşürmek niyetiyle, belki bir münafık ilhak etmiş" demişler.

Hem meselâ o vakit, cehalet sisiyle muhat İngiltere, İspanya'da yeni gurub; Amerika'da gündüz; Çin'de, Japonya'da sabah olduğu gibi, başka yerlerde başka esbab-ı maniaya binaen elbette görülmeyecek. Şimdi bu akılsız muterize bak, diyor ki: "İngiltere, Çin, Japon, Amerika gibi akvamın tarihleri bundan bahsetmiyor. Öyle ise vuku bulmamış." Bin nefrin onun gibi Avrupa kâselislerinin başına...

BEŞİNCİ NOKTA: İnşikak-ı Kamer, kendi kendine bazı esbaba binaen vuku bulmuş, tesadüfî, tabiî bir hâdise değil ki; âdi ve tabiî kanunlarına tatbik edilsin. Belki Şems ve Kamer'in Hâlık-ı Hakîm'i, Resulünün risaletini tasdik ve davasını tenvir için hârikulâde olarak o hâdiseyi îka etmiştir. Sırr-ı irşad ve sırr-ı teklif ve hikmet-i risaletin iktizasıyla, hikmet-i rububiyetin istediği insanlara ilzam-ı hüccet için gösterilmiştir. O sırr-ı hikmetin iktiza etmedikleri, istemedikleri ve dava-yı nübüvveti henüz işitmedikleri aktar-ı zemindeki insanlara göstermemek için, sis ve bulut ve ihtilaf-ı metali' haysiyetiyle; bazı memleketin kameri daha çıkmaması ve bazıların güneşleri çıkması ve bir kısmının sabahı olması ve bir kısmının güneşi yeni gurub etmesi gibi, o hâdiseyi görmeye mani pekçok esbaba binaen gösterilmemiş. Eğer umum onlara dahi gösterilse idi, o halde ya işaret-i Ahmediye'nin (A.S.M.) neticesi ve mu'cize-i nübüvvet olarak gösterilecekti; o vakit risaleti, bedahet derecesine çıkacaktı. Herkes tasdike mecbur olurdu, aklın ihtiyarı kalmazdı. İman ise, aklın ihtiyarıyladır. Sırr-ı teklif zayi' olurdu. Eğer sırf bir hâdise-i semaviye olarak gösterilse idi; risalet-i Ahmediye (A.S.M.) ile münasebeti kesilirdi ve onunla hususiyeti kalmazdı.

Elhasıl: Şakk-ı Kamer'in imkânında şübhe kalmadı. Kat'î isbat edildi.

ba